

Bílé Karpaty

Biele Karpaty

3/2004

Časopis moravsko-slovenského pomezí

Z obsahu:

* Ochrana přírody je hlavně v lůdích * České GLOBE Games
Není včela jako včela * Naši tažní ptáci * Čarovná moc klokoča

V rozhovoru na str. 2-3 vám představíme nového ředitele Správy CHKO Bílé Karpaty Ing. Drahomíra Stano.

V Buchlovicích byla otevřena nová záchraná stanice pro volně žijící živočichy. Podrobnosti se dočtete na str. 13.

Co obnáší včelaření v malém rozsahu popisuje Jan Jongepier v článku na str. 16 v rubrice **Pole neorané**. Zabývá se hospodařením včelaře Jana Buzíka z Velké nad Veličkou.

V rubrice **Tajemství přírody** na str. 18. pokračuje seriál Karla Šimečka o tažných ptácích. Tentokrát představuje některé konkrétní druhy ptáků obývajících Bílé Karpaty.

Na str. 17 se dozvíte mnoho zajímavého o včele medonosné i o jejích méně známých samotářských příbuzných. Jaká je kouzelná moc klokočů? Čtete poslední článek v rubrice **Tajemství přírody** na str. 20.

Obsah:

Úvodník

Nové světy.....1

Náš rozhovor

Ochrana přírody je hlavně v řucech2

Akce v Bílých Karpatech

/ Akcie v Bílých Karpatech

Česko-slovenská hranice: zatím nerozhodnuto.....4

Vzpomenutí letecké bitvy.....5

Ovoce našich dědů

Ovoce přírodní cestou (2).....6

Babiččina okna7

Učíme se od mala / Učíme sa od mala

Rokytnice ekoškola, Zelená planeta.....8

Ekologická olympiáda, Rozkvetlá louka9

7. české GLOBE Games.....10

Portréty

Martin Zeman.....11

Naše muzea

Muzeum Bojkovska12

Záchraná stanice živočichů Buchlovice13

Zprávy ze Správy / Správy zo Správy

Památný strom (17), Území Natura 200014

Novinky15

Pole neorané

Včelařit v malém16

Tajemství přírody / Tajomstvá prírody

Není včela jako včela.....17

Naši tažní ptáci18

Čarovná moc klokoča20

Prověřuje se Evropský diplom,
Informační panel v PR Dratý21

Pohádka

O sličné kapradince.....22

Slovníček.....22

Zelená planeta

Život člověka na Zemi,
Zelená Planeta, Přání planetě Zemi.....23

Pro chytré děti.....24

Vážení čtenáři,

časopis Bílé – Bílé Karpaty je pro vás a o vás. Rádi přivítáme nadšence z vašich řad, kteří mají chuť podílet se na jeho přípravě, a to jak psaním, tak vyhledáváním zajímavých témat.

Zájemce přivítáme na adrese VIS Bílé Karpaty, tel. 518 322 545, visbk@bilekarpaty.cz. Těšíme se na spolupráci!

Redakce

Změny v redakci

V uplynulém létě došlo ke změnám ve složení redakce našeho časopisu. Naši spolupracovníci Katarína Devánová, Božena Gajdová, Vlasta Ondrová, Pavel Popelka a Jiří Pšumý ukončili své členství, a v redakci jsme přivítali nové členky – Barboru Duží, Marii Petřů a Hanu Pokovou.

Odstupujícím členům redakce upřímně děkujeme za spolupráci a jsme jim vděční za vše, co pro časopis udělali. Práce v redakci časopisu je dobrovolná a nehonorovaná, o to více si jejich spolupráce vážíme. Zároveň věříme, že nové členky budou pro nás značnou posilou.

Redakce

Nové světy

Léto už je takové. Většina lidí někam cestuje, k moři, do hor, k babičce. Máme chuť a touhu objevovat nové, nepoznané světy, jiné krajiny než ty, které známe od dětství.

Existuje spousta doposud nepoznaných světů, cizích a tajemných. Já jsem měla letos možnost nahlédnout do jednoho z nich. Nemusela jsem cestovat nijak daleko, stačily potápěčské brýle, šnorchl a jeden nádherný lom v Čechách. Setkání s vodním světem bylo úžasné. Obklopena naprostým tichem jsem pozorovala okouny, kteří beze strachu proplovali kolem, plotice ozobávající chuchvalce řas. Úžasným zážitkem bylo letmé setkání s metrovými kapry, kteří se jako stín mihli v hloubce podě mncu.

Svět pod vodní hladinou je velmi zvláštní. Je pro nás zcela cizí, neznámý, má hlubokou poetiku a kouzlo, které v potápěči rychle navodí stav vnitřní rovnováhy. Možná to souvisí se stavem beztlíže, který je možné pod vodou zažít, nevím. Ale všichni potápěči, které jsem tam viděla, se nořili z vody s tichým, vyrovnaným úsměvem a sdělovali si, kde viděli oo krásného, zajímavého, okouzlujícího...

V Bílých Karpatech není žádná známá potápěčská lokalita, vodní svět tu ale je, jako všude jinde. Je škoda, že ne vždy

a všude je možné se ponořit, nahlédnout a strávit tam nějaký čas. Člověk ale nemusí být potápěč, aby mohl krásy a taje tohoto světa objevovat. Stačí síťka, miska a lupa – a člověk může začít objevovat neuvěřitelné množství živočichů, jejichž domovem je voda. Živočichů, o jejichž existenci neměl doposud ani tušení. V potocích žijí chrostiči – neúnavní stavitelé záhadných domečků, larvy jepic a pošvatek, ploštěnky s elegantní trojhrannou hlavičkou, a kdo má štěstí, najde i hbité larvy mloků s keříčky vnějších žaber za ušima. Téměř každá kaluž hostí svou vlastní kuřku žlutobřichou, a v těch větších se prohánějí čolci. Občas se podaří najít i čolka horského, drobné štihlé zvířátko se zářivě modrým hřbetem. Člověk pak začne skoro závidět vydrám, ledňáčkům a skorcům, kterým je dáno do tajů vodních světů nahlížet.

My lidé tuto možnost máme jen velmi omezenou a zprostředkovanou. Buď se musíme obalit neoprenem, zatížit olovem, obličej si krýt maskou a na záda si upoutat lahve s kyslíkem, abychom mohli pozorovat vodní živočichy a rostliny v jejich přirozeném prostředí, a nebo je jen chytat, zkoumat a zase pouštět dříve, než jim ublížíme natolik, že návrat do svého domova nepřezijí.

Je to škoda – jen málokdo si totiž dokáže naplno představit, jak vlastně vodní svět vypadá. Poměrně dobře známe lesy, louky na první pohled dokážeme vidět, že jsou v dobrém stavu a nebo naopak poničené vlivem člově-

ka. Zkušenější pozorovatel ihned pozná, kde je narušená skladba původních druhů, kde se rozrůstají invazní druhy rostlin, kde je příliš mnoho zvěře... Dokážeme ale tytéž jevy rozpoznat ve vodních ekosystémech? Zkušený odborník možná ano, ale laik, který se zajímá o přírodu, asi těžko. Samozřejmě dokážeme poznat necitlivou regulaci vodního toku, znečištění ropnými látkami nebo jiné dramatické změny.

Když jsem ale plavala pod hladinou a vnímala jemnost a exotiku vodního světa, uvědomila jsem si, že vodní ekosystémy můžeme ovlivňovat svými činnostmi mnohem více, než tušíme, a přitom nejsme schopni vnímat změny, které způsobíme. Není nám dána ta velejemná rozlišovací schopnost, se kterou se snad umíme dívat po souši. Jak ji nahradit? Každý si nemůže koupit potápěčské vybavení a objevovat světy pod vodou. Ale každý z nás by si možná mohl uvědomit, že každý potůček, kaluž nebo rybník je domovem mnoha živých tvorů, kteří mají stejné právo na život a na čisté prostředí. A od vědomí této pravdy je už jen krůček ke změně chování.

Jana Hajduchová

Ochrana prírody je hlavne v ľuďoch

V súvislosti so zmenou na riaditeľskej stoličke Správy CHKO Biele Karpaty sme nového riaditeľa Ing. Drahomíra Stano poprosili o odpovede na niekoľko otázok.

Aké priority vidíš v ochrane bielokarpatskej prírody? Ako by si charakterizoval jej najboľavejšie miesta?

„Nevidím žiadne priority. Alebo, ak si to otočíme, prioritné je všetko. Snažím sa pozerať na ochranu prírody ako na komplex častkových procesov a úloh. Tie hádam najpodstatnejšie by sme mohli pomenovať ako štátna ochrana prírody, neštátna ochrana prírody, legislatívne prostredie,

záujem a mienka verejnosti. Je optimálne, ak sa tieto vzájomne dopĺňajú a podporujú. Problémy vznikajú, keď je niekto príliš pozadu alebo zase príliš vpredu.

To platí asi všeobecne a mohlo by to platiť aj pre ochranu prírody v Bielych Karpatoch. Nemyslím si, že by sme boli niečím osobití. To platí aj pri hodnotení nami spravovaných prírodných hodnôt, či diagnostikovaní najboľavejších miest.

Ak mám byť aspoň trochu konkrétny - asi by sa patrilo - tak za tých dvadsaťpäť rokov, odkedy

som prvý krát „pričuchol“ k ochrane prírody, pozorujem v Bielych Karpatoch určitý vývoj, ktorý ma dosť mrzí. Nazval by som to stratu záujmu o ochranu prírody u miestnych ľudí.

Boli roky, keď sme v Dolnej Súči ako ZO SZOPK boli najaktívnejšou skupinou obyvateľov obce a zároveň významným mienkotvorným prvkom. Takýchto skupín bolo v Bielych Karpatoch viacero. Dnes by som nevedel spomenúť na slovenskej strane ani jednu ochranársku skupinu či organizáciu, v ktorej by pracovali prevažne miestni obyvatelia.“

Po posledných systémových zmenách pribudlo do pôsobnosti Správy CHKO aj územie tzv. voľnej krajiny ležiace mimo CHKO v okresoch Trenčín a Nové Mesto nad Váhom. Je medzi týmto územím a CHKO nejaký reálny rozdiel v prístupe k ochrane prírody a krajiny?

„Asi závisí od toho, čímí očami sa pozeráme. Starostovia a investori v CHKO cítia ochranu prírody viac a hlavne ako niečo zväzujúce. Zatiaľ nevedia z tejto danosti vyťažiť veľa pozitívneho. Bežní návštevníci, teda tí vnímovejší, sú prekvapení, že praktické rozdiely medzi 1. (platí mimo CHKO) a 2. stupňom ochrany (platí v CHKO) sú také malé. V prístupe nás, profesionálov určité rozdiely vidím, aj keď len verbálne - ešte stále niektorí kolegovia viac zviazaní s niektorou z predchádzajúcich zložiek ochrany prírody delia chránené územia na „naše“ a „vaše“. Ja som pracoval niekoľko rokov na Správe v Kľúčovom a niekoľko iných rokov zase na pracovisku v Trenčíne a snažím sa pozerať na všetky územia rovnako. Asi ako každý, mám svojich „obľúbencov“ - sú to Krasín, Nebrová,

Tematínske kopce a Beckovské Skalice. Ale to je veľmi subjektívne a pocitové. Z odborného hľadiska by som nevedel rozhodnúť, či sú cennejšie lúky na Nebrovej alebo pod Homólkou, prameniská na Grúni alebo na Láncoch, lesy na Tematíne alebo pod Lukovským vrchom, potok Svlnica alebo Súčanka, oskoruša pod Zabudišovou alebo Lipského lípy v Trenčianskych Stankovciach, Beckovské bralo alebo Červenokamenské bradlo. Samozrejme, ako riaditeľ nepripustím nadradzovanie niektorých aktivít alebo území nad iné. Takéto tendencie však v súčasnosti okolo seba ani nepozorujem.“

Na rozdiel od pomerov v Českej republike pôsobí Správa CHKO „iba“ ako odborná organizácia - v mnohých oblastiach (výruby, územné a stavebné konanie), ktoré prešli do kompetencie obcí, je často jej odborné stanovisko založené kompetentnými medzi Verneovky. Stávajú sa aj prípady, keď si stanovisko k aj závažným zásahom do prírodného prostredia kompetentný orgán nevyžiada. Nepôsobia takmer nulové právomoci Správy frustrujúci?

„Na mňa nie. Z frustrácie som už dúfam nadobro, vyrástol. Jednou zo zásad, ktorými sa snažím riadiť, je tá, že môžeme byť spoločnosti vďační za to, že nám dovolí prírodu chrániť. Zároveň si vôbec v tomto rozhovore netrúfam porovnávať pomery v českej a slovenskej ochrane prírody, pretože to sú, pomôžem si českým prirovnáním - „neba a dúdy“. Aj keď, v niektorých častkových oblastiach už porovnateľní sme a v niektorých sme na tom možno aj lepšie, len si to nevieme alebo nechceme priznať. Možno je ten rozdiel daný aj určitým „pravidlom“ európskej ochrany prírody: čím menej je toho

ochrany hodného, tým lepšie ochrana prírody funguje.

A čo sa týka kompetencií v ochrane prírody u obcí - je to hlavne v ľudoch. Mohli by sme povedať, že zákon, nech je aký je, platí pre všetkých rovnako. Samozrejme, v praxi to tak nie je. Z jednej strany je ťažšie komunikovať s tridsiatimi starostami ako s jedným alebo dvoma úradníkmi na okresnom úrade. Z druhej strany vzťah týchto starostov ku konkrétnemu územiu, pri dobrom vysvetlení problematiky a určitej úrovni ľudských kvalít, môže byť z dlhodobého pohľadu pre prírodu väčším prínosom ako možno odbornejší a byrokratickejší prístup niekoho z „centra“.

Vidíš možnosti zlepšenia komunikácie a spolupráce s obcami?

„Obrovské. Len neviem, kto bude z našej strany, pri súčasnom množstve „prioritnejších“ úloh, túto komunikáciu viesť. Podobný pohľad predpokladám aj so strany obecnej samosprávy, personifikovanej do osôb starostov a starostkýň. Nejaké riešenie ale budeme musieť nájsť.

Možno budem pôsobiť ako naivný optimista, ale zdá sa mi, že tie progresívnejšie obce si už uvedomili, aký rozsah úloh a povinností im bol pridelený a hľadajú spojencov, ktorí by im vedeli pomôcť dopracovať sa k čo najlepším rozhodnutiam. Takto sa ochrancovia prírody začínajú meniť zo strašiakov na spojencov a odborných poradcov či, trochu nadnesene, až partnerov. Žiaľ, niektoré naše rady či doporučená sa zatiaľ ešte obciam zle počúvajú, pretože neprinášajú obci okamžitý, pokiaľ možno finančný prospech alebo sa im zdá, že ich realizácia by bola „príliš drahá“.

Ako veselú príhodu či lastovičku, ktorá možno robí leto môžem spomenúť situáciu zo začiatku augusta, keď spoluprácu nášho pracoviska v oblasti problematiky nelesnej zelene ocenil obecny úrad v Trenčianskych Stankovciach darovaním umeleckého diela samotnou pani starostkou. Bol som veľmi prekvapený,

pretože také niečo sa mi za viac ako desať rokov, čo pracujem v štátnej ochrane prírody ešte nestalo a hlavne sa mi nezdalo, že by sme sa práve tejto obci a tejto téme nejakú prioritne venovali.“

Vieš si predstaviť systémové zmeny, ktoré by ochrane prírody významnejšie napomohli? Sú niektoré z nich na dohľad?

„Ja mám dosť bujnú fantáziu a viem si predstaviť takmer čokoľvek - od situácie, že bude štátna ochrana prírody zrušená a Ministerstvo životného prostredia nahradené napríklad Ministerstvom pre rozvoj automobilového priemyslu alebo Ministerstvom futbalu až po situáciu, že všetky podstatné rozhodnutia v našom štáte či v našom súštatí Európskej únií budú prijímané (prijímané?) s ohľadom na prirodzené možnosti a kapacity, v prospech prírody, vysvetlené ľuďom skutočnými odborníkmi - profesionálnymi ochrancami prírody, oponované skutočnými odborníkmi - ekonómami, kontrolované neskutočne zanietnými a početnými dobrovoľnými ochrancami prírody za neuvěřiteľného záujmu nie širokej verejnosti ale celej pospolitosti.

Zatiaľ sa mi však celá profesionálna ochrana prírody európskeho ponímania, hlavne vďaka politikom a ich rozhodnutiam, javí ako dosť alibistická hra s odpustkami. Možno, keby si nás chcel zobráť pod svoje ochranné krídla „na prevýchovu“ taký Bhutan, nemuselo by to byť márne... Ale v súčasnosti musíme byť vďační za to, čo máme a z čoho môžeme variť.

Ty si ale asi skôr pri kladení otázky predpokladala, že predstavím čitateľom chystané zmeny v Štátnej ochrane prírody SR - prechod na formu príspevkovej organizácie alebo zmenu štruktúry. No, netrúfam si. Žiaľ, mám o tejto problematike príliš málo informácií a čo sa dnes javí ako pozitívna zmena, môže byť nakoniec nešťastím. Samozrejme, môže to byť aj naopak. Nechajme

teda zodpovedných a „vyššie mocností“ tvorí. A nechajme sa prekvapiť, keď už nemôžeme spolurozhodovať. Neskôr, keď už bude všetko jasné, môžeme sa k tejto téme na stránkach Bielych/Bílých Karpát vrátiť.“

Okúsil si profesionálnu ochrannársku prácu vo verejnom aj treťom sektore. Ako sa díváš na možnosti ich spolupráce?

„Keď som bol viacej zangažovaný v dobrovoľnej ochrane prírody, zdali sa mi profesionáli málo akční a málo ochránárski. Teraz, z pozície riaditeľa Správy je to prirodzene naopak - dobrovoľní ochrancovia sa mi zdajú málo akční a svojou amatérskosťou aj málo ochránárski. V krátkych obdobiach, keď som bol mimo odboru, sa mi samozrejme aj jedni aj druhí zdali úplne pasívni a neschopní ani zmieriňovať následky a nieto ešte odstraňovať príčiny problémov v oblasti ochrany prírody. Čo si pamätám, v našom regióne však tieto dva sektory vždy spolupracovali, dá sa povedať, že takmer bezkonfliktne. Sčasti to bolo určite dané vysokou mierou personálneho prepojenia, sčasti možno osobnou a osobnostnou vyspelosťou, sčasti určite absenciou nejakého nadmerného presadzovania osobných zámerov nad objektívne všeobecneprosperné princípy a sčasti určite aj niečím iným.

Ďakujem za odpovede a za všetkých milovníkov bielokarpatskej prírody želim veľa úspechov a dobrých výsledkov vo funkcii.

Sylva Mertanová

Česko-slovenská hranice: zatím nerozhodnuto

Od 1. května, po vstupu do Evropské unie, by se měl měnit dosavadní režim na česko-slovenských hranicích. Dosud mají občané ČR i SR možnost překračovat společné hranice na kterémkoliv místě. Navrhovaná úprava takovou možnost ruší a určuje místa, na kterých pouze lze hranice překročit. Mimo ně je potřeba mít zvláštní povolení platné jeden rok, které je administrativně náročný získat.

A tak začal vstup do EU komplikovat život na česko-slovenském pomezí. Na přeshraničních cestách a přehrázních už jsou vybudovány a funkční zátarasů a závořů. Návrh úpravy hraničního režimu ještě není schválený.

Samospráva a občanské aktivity

Proti navrhovaným úpravám se zvedla vlna odporu, zejména přihraničních obcí a jejich obyvatel. Vznikla tzv. Rokytanská výzva, která odmítá zpřísnění hraničního režimu a kterou podpořili představitelé více než 30 obcí. V návaznosti na tuto výzvu byla zahájena petiční akce, která vyzývá všechny poslance a senátory, aby dbali práv občanů, jež zastupují, a navrhované změny odmítli. Končí apelem: „Evropa

musí být otevřena pro všechny, nejenom pro hrstku vyvolených!“. Petici podpořilo již přes 3000 občanů.

Rada i Zastupitelstvo Zlínského kraje přijaly usnesení, ve kterém vyjadřují nesouhlas s připravovanou změnou hraničního režimu a vyzývají poslance a senátory, zvolené především ve Zlínském kraji, aby nepřipustili zhoršení podmínek pro občany žijící v přihraničí. Nesouhlas vyjádřilo i Zastupitelstvo Moravskoslezského kraje a Valné shromáždění Euroregionu Bílé-Biele Karpaty.

Parlamenty

Český parlament zatím nedospěl ke konečnému rozhodnutí. Poslanecká sněmovna se má k projednávání vrátit v září. Podle dosavadního průběhu je celá opozice jednoznačně proti, koaliční poslanci pak většinově, až na čestné výjimky, pro. Nepodlehnu-li této stranickému tlaku, lze doufat v příznivý výsledek.

Také Senát dosud nerozhodl. Čeká se zřejmě na výsledek ve sněmovně. Situace je zde ještě nepřehlednější, zdá se však, že

řada koaličních senátorů má problémy s podporou navrhovaných opatření. Opozice je opět víceméně jednoznačně proti.

Návrh neprojde, když aspoň jedna z obou komor parlamentu dospěje k odmítavému stanovisku anebo ho nepodepíše prezident republiky.

Slovenský parlament projednávání této záležitosti (na návrh slovenské vlády) přerušil a podle vyjádření jeho představitelů čeká na výsledek z české strany. Slovenský premiér Dzurinda se opakovaně vyjádřil, že celá záležitost byla iniciována českou stranou a on sám nevidí žádný závažný důvod ke zpřísnění hraničního režimu. Pokud by však česká strana změny schválila, slovenská jim zřejmě nebude bránit.

Nové projednání?

Zdá se tedy, že existuje prostor pro nové projednání celé věci se Slovenskem k vyjednání příznivějších podmínek. Je až nepochopitelné, že dosud nebyla v tomto směru zaznamenána žádná aktivita. Lze se také obávat toho, že dosavadní největší „prosazovatel“ navrhovaných změn, bývalý ministr vnitra, se stal premiérem s ještě větším vlivem, než měl dosud. Nyní bude zřejmě záležet na každém hlasu v obou komorách parlamentu a je proto více než žádoucí, aby se všichni, kteří se zpřísněním režimu nesouhlasí, obraceli na poslance a senátory a apelovali na jejich povinnost zastupovat zájmy všech občanů a tedy i zdánlivě nedůležité – z hlediska volebních výsledků – menšiny tvořené obyvateli přihraničních obcí.

Radovan Kunc
Uherské Hradiště

Vzpomenutí letecké bitvy

29. srpen 1944 je datum, které je velmi silně vepsané do povědomí mnoha pamětníků válečných událostí. V tento slunečný srpnový den se odehrála nad moravsko-slovenským pomezím v severní části Bílých Karpat letecká bitva, kterou nepřežilo 33 amerických letců.

Ve dnech 28. a 29. srpna 2004 bylo 60. výročí této události oslaveno bohatým programem na řadě míst s ní spojených: Slavičín, Bojkovice, Šanov, Vyškovec, Rudice, na Slovensku Nemšová a Nová Bošáca.

Ve Slavičíně bylo možno si na radnici prohlédnout výstavu fotografií a dokumentů, v Městském infocentru ještě rozsáhlejší výstavu z částí a fragmentů „létačících pevností“ Boeing B-17 G Flying Fortress sestřelených v roce 1944 na území protektorátu, která byla doplněna o fotografie, modely a další dokumenty.

V dopoledních sobotních hodinách se zde konal i sescok parašutistů, odpoledne nízko nad publikem proletěl vojenský dopravní letoun An-26. Po obědě byla v Šanově slavnostně odhalena pamětní socha „Letecké srdce“, která stojí 400 m od staršího pomníčku na okraji lesa jižně od obce.

Vytvořil ji Jaroslav Koleček na sochařském sympóziu v Hostětině v roce 2002. Později odpoledne byl u Krhova vidět podobný nízký průlet letounů i s eskokly výsadkářů a zájemci si mohli prohlédnout vrtulník. Na večer zde byla uspořádána beseda s americkým letcem L. A. Dickinsonem, přímým účastníkem bitvy v roce 1944.

Ve většině obcí byly navíc položeny věnce k památníkům a hrobům. Dvoudenní vzpomín-

ková akce byla ukončena v neděli odpoledne v Nemšové odhalením nového památníku.

Jan W. Jongepier

Historie

Ráno 29. srpna 1944 odletěly těžké americké bombardéry z Itálie na sever Moravy, kde měly bombardovat rafinérii ropy v Přívoze a nákladní nádraží Ostrava, kde se v tu dobu nacházelo velké množství vagonů, z toho mnoho cisteran, určených pro východní frontu. Šlo o akci označenou jako mise č. 263.

Ukázalo se však, že Němci s náletem Američanů počítali.

Měli ten den množství stíhaček a tak několik málo minut po desáté hodině dopolední došlo nad Slovenskem k první srážce s německou Luftwaffe. Bombardér B-17 My Baby byl několikrát zasažen německými stíhači, vybuchl a rozpadl se u osady Predbošáčky na slovensko-moravském pomezí. V následujících dvaceti minutách se zřítily i další americká letadla, jejichž posádky a trosky skončily na různých místech severních Bílých Karpat i jinde na Zlínsku. Devět mužů zahynulo u Krhova, stejný počet u Šanova i na Vyškovci, dva u Rudimova, tři u Kašavy, jeden v prostoru nad Vlárským průsmykem.

O dva dny později bylo 28 amerických letců posvázeno do Slavičína. V Rudicích byli pohřbeni dva Američané – za hřbitovní zdí a bez účasti lidí, květin a úcty k padlým.

Slavičín se tak stal místem jednoho z největších hromadných hrobů amerických letců na našem území. V září 1946 byla za velké účasti veřejnosti, vojenských a církevních činitelů provedena exhumace a převoz ostatků na vojenské hřbitovy v západní Evropě a Spojených státech.

Jan W. Jongepier

Ovoce přírodní cestou (2)

Ve vyváženém přírodním prostředí je tolik vzájemných vazeb, že nemůže dojít ke kalamitnímu přemnožení jakéhokoli škůdce. Je to myšlenka zdánlivě nejistá a málo spolehlivá, ale po desetiletích zkušeností lze tvrdit, že je pravdivá.

Nejjednodušším a nejlevnějším postupem při řešení jednotlivých problémů se škůdci je najít jejich přirozené nepřátele, kteří již v sadě žijí, a tyto podporovat. Biologickými metodami se škůdci nikdy nezbavíme zcela, pouze jejich účinky významně regulujeme na přijatelnou míru. To samozřejmě vyvolává jisté ztráty (10 až 15 % celkové možné úrody). Ztráty jsou ovšem bohatě kompenzovány, odpadají náklady na chemikálie a ceny za ovoce v kvalitě BIO jsou vyšší. Nemluvě o biokvalitě samotné!

Živé ploty, křoviny, remízky

Tyto často opomíjené krajinné prvky mají velmi důležitou

funkci jako úkryt, loviště, hnízdiště či zimoviště pro sadaře užitečných hmyzožroutů (ježek, rejsek, kos, různí další ptáci, ...). Není-li v bezprostřední blízkosti sadu dostatek keřovitých porostů (lilie, skupinky), je vhodné je vysadit. Ideální je použít křoviny k ohraničení pozemku, popř. i k jeho rozdělení, pokud má více jak 2 ha. Druhá skladba se doporučuje hodně pestrá, musí odpovídat původní květeně oblasti; výhodné je zařadit dřeviny udržující přes zimu suchý list (habr, dub, buk – dle konkrétních přírodních podmínek).

Ptačí budky, krmítka

Hmyzožraví pěvci patří mezi nejužitečnější organismy v sadech. Jeden pár sýkory koňadry, zahnízdí-li v sadě a dvakrát vyvede mládě, spotřebuje za rok až 80 kg hmyzu. To už je velká pomoc a vyplatí se zařadit takovému spolupracovníkovi „ubytování I. kategorie“ – hnízdní budky a „polopenzi“ – příkrmování v zimě. Proti večerním a nočním hmyzím škůdcům (např. obaleč) jsou dobrými spojenci ovocnářů netopýři. Pro ně je též dobré vyvěšovat v sadu spací budky.

Pro příkrmování se osvědčilo hlavně slunečnicové semínko. Je docela levné a navíc slunečnice sice zažene hlad, ale „maso je maso“, a tak si hmyzožraví ptáci musí svoji potřebu živočišných proteinů doplňovat vyhledáváním škůdců v kůře stromů.

Ještěrkovniki a hadníky

Plazi a obojživelníci jsou v sadech užiteční zvláště zjara, kdy posbírají velkou část hmyzu, který po přezimování v zemi při oteplení nastupuje do aktivity. Pro tyto chladnokrevné predátory (např. ještěrky, slepýš, užovka hladká) je užitečné zajistit teplotní náskok před hmyzem. K tomu slouží tzv. ještěrkovniki: na slunné místo naskládáme na sucho kameny, na ně větší dřevo a zcela nahoru ještě klestí. V takovéto hromadě snadno najdou optimální teplotu.

Pro vlhkomilnější užitečné živočichy (žáby, užovky) lze umisťovat hromady dřeva a roští (tzv. hadníky) na stinná místa, nejlépe poblíž mokřadů.

Důležitou podmínkou pro udržení populace všech těchto pomocníků je dodržení minimální výšky střížště při senoseči, alespoň 10 cm. Při tomto vyšším

střížšti se sníží jejich úhyn při kosení.

Ochrana proti hrabošům a hryzcům

Hraboši a hryzci mohou být škodliví hlavně pro mládou výsadbu, kde dokážou svými chodbičkami pod mulčem zničit kořenový systém mladých stromků. Proti nim účinně působí například hadi, dále káně lesní a ostatní dravci. Pro ně je vhodné budovat v mládě výsadbě berličky, na nichž ptáci rádi vysedávají a rozhlížejí se po kořisti.

Sovy je však těžké aktivně podporovat. Pokud se však objeví, snažme si je udržet. Často se usazují na starých půdách, ve stodolách a podobně.

Užitečný hmyz

Pro úrodnost stromů jsou velmi důležití opylovači. Umístění včelstva přímo do sadu zvyšuje produktivitu extenzivního sadu o 20 až 30 %. Je dobré podporovat i včely samotářky a čmeláky, kteří jsou důležitou zálohou opylování při kalamitách včely domácí. Čmeláci navíc opylují i za nižších teplot a vyšší vlhkosti vzduchu. Podpořit je můžeme ponecháváním vhodných míst ke stavbě hnízda (např. staré kamenné a hlíněné zdi) nebo vybudováním a umístěním nových umělých hnízdišť.

Mezi užitečné organismy v sadech patří také mravenec lesní a jemu příbuzné druhy. Kolonie mravence lesního denně pochytá asi 10.000 živočichů, převážně hmyzu. Navíc je konkurentem mravence obecného, který často žije v symbióze s mšicemi, které sají mizu z mladých větviček a přenášejí choroby. Objeví-li se v našem sadu mraveniště lesního typu, pečlivě ho označme vysokým kůlem, abychom se mu mohli vyhnout při sečení travního porostu.

Jiří Němec Zdenek Ševčík
Záhorovice Pítn

Babiččina okna

Okna plná květin – to dnes již nikoho nepřekvapí. Všechny možné barvy a tvary listů se mačkají na parapetu venku i zevnitř. Dávat květiny do oken si navykly už naše babičky. Ale chtěly je také jen zdobit nebo to bylo i trochu jinak?

Když zapátráme v historii, zjistíme, že rostliny pěstované pouze pro okrasu se na našich oknech začaly objevovat teprve před sto, stopadesáti lety. Do té doby sloužila okna jako rozšířená předzahrádka, kudy se květiny vkrádaly do světnice. Spolu s květinami zdobily okna svícny, sošky panny Marie nebo ozdobné sklenky. Prostor mezi okny sloužil někdy trochu jako skřínek, jindy jako mucholapka. Zimu zde přečkávaly rozmarýny a hortenzie, protože venku pro ně bylo moc chladno, nebo byly jejich snůžky potřebné i v zimě. Když se na jaře zase oteplilo, vynesly se na zápraží, kde zůstaly až do podzimu. Uvnitř domu byla pro rostliny příliš velká tma, ale na okně jim bylo dobře.

Babiččin sortiment

Královnou dnešních oken je jistě převislý muškát. Také naše babičky pěstovaly muškáty, ale jejich favority bývaly pelargonie s pásky na listech, říkaly jim také honzky, a vonné pelargonie, těm říkaly geránium. Jistě nepřekvapí, že to nebylo jen tak. Listy těchto druhů jsou totiž velmi aromatické, což vůbec nevoní mouchám. Okna plná kvetoucích muškátů byla postrachem pro hmyz a zároveň pro potěšení celému světu. Na mouchy měli naši předkové ještě jeden figl. Dávali na okno talířek s rozkrájenou muchomůrkou červenou v oslazeném mléce. Omámené mouchy se smetaly na lopatku a házely do pece.

Podle toho, jak hluboko do historie se vydáme, měnila se i pestrost v sortimentu pěstovaných rostlin. Dříve převládaly

osvědčené druhy, které přinášely užitek, byly odolné a nenáročné na péči, teprve koncem 19. a počátkem 20. století se začínaly pěstovat květiny pouze pro okrasu. Mezi ty tradiční patřily kromě muškátů modré a bílé zvonky, kterým se říkalo ženich a nevěsta, a takzvaná mořská cibule, kterou se léčilo utnutí, vředy a bolení hlavy. Rozmarýn se používal na ozdobu a to výhradně při svatbách a pohřbech, myrta si přidávala děvčata do voniček – malých kyticek, když šla k muzice. Mezi druhy, které se začaly pěstovat až později, patří dodnes oblíbené fuchsie, hlíznaté begónie a mučenka. Kromě květin byste tam našli také bylinky jako třeba bazalku nebo truhličky se salátem vysetým na předpěstování. Ale to přece není pro našince nic nového.

Chcete-li v okně malou kvetoucí a bylinkovou zahrádku, můžete si vytvořit příjemnou náladu z babiččiny kytce i těch nověji pěstovaných. Zde jsou vypsány

spolu s latinskými názvy, podle kterých by je měl identifikovat každý správný zahradník. Tento rok už to sice nestihnete, ale třeba ten příští ...

Bylinky můžeme vysázet spolu s jinými okrasnými rostlinami vhodnými k pěstování v květináčích či truhlících: lichořeřišnice, otočník, aksamitník, tařice, hvozdík, rezedka vonná, aj.

Hana Poková Šárka Slovákova
Veselí nad Moravou Korytná

Babiččiny druhy

Begónie hlíznatá (*Begonia tuberhybrida*), fuchsie (*Fuchsia*), hortenzie (*Hydrangea opuloides*), mučenka (*Passiflora edulis-myrrta*), myrta (*Myrtus communis*), pelargonie s pásky na listech (*Pelargonium zonale*), pelargonie vonné (*Pelargonium odoratissimum*), rozmarýn lékařský (*Rosmarinus officinalis*), ženich a nevěsta (*Campanula isophylla*), mořská cibule (*Urginea maritima*)

- řeřicha setá (*Lepidium sativum*) – obsahuje hořčiny, vitamín C, povzbuzuje látkovou výměnu
- kerblík třebule (*Anthriscus cerefolium*)
- petržel obecná (*Petroselinum crispum*) – obsahuje vitamín C, působí odvodňování, posiluje odolnost
- pažitka pobřežní (*Allium schoenoprasum*) – obsahuje vitamín C, povzbuzuje chuť k jídlu, květovaná;
- bazalka vonná (*Ocimum basilicum*) – působí příznivě na nervovou soustavu a má vliv také na uvolnění křečí v žaludku a ve střevech
- saturejka horská (*Satureja montana*) – zmírňuje křeče, působí příznivě na žaludek
- tymián obecný (*Thymus vulgaris*)
- yzop lékařský (*Hyssopus officinalis*) – obsahuje hořčiny, povzbuzuje chuť k jídlu, uvolňuje křeče
- meduňka lékařská (*Melissa officinalis*) – obsahuje hořčiny, podporuje spánek, uklidňuje při srdečních a nervových potížích
- máta peprná (*Mentha x piperita*).

Rokytnice ekoškola

Titul Ekoškola roku 2004 dostala v minulém školním roce Základní škola Rokytnice u Slavičína. Dne 14. června 2004 v Zrcadlovém sále MŠMT v Praze tento titul převzala ředitelka školy Mgr. Jarmila Šebáková spolu se třemi žákyněmi.

Rokytnická škola se zaměřuje už dlouhá léta na environmentální výchovu a již dříve získala za své výsledky různá ocenění. V loňském školním roce se také celorepublikově umístila na 1. místě se školním projektem *Květuščina zahrádka* v rámci soutěže „O nejlepším ekologický projekt“ a v celostátním projektu

„Živá voda pro obec“ obsadila 3. místo.

Základní škola v Rokytnici, kombinovaná s mateřskou školou, je malá, tento školní rok 2004/2005 bude mít pouze jednu třídu ZŠ a 1 třídu MŠ. Další školy v ní ale mají velký zdroj inspirace, pokud chtějí také své děti naučit pozitivnímu vztahu k životnímu prostředí, vytvořit u nich povědomí o udržitelné spotřebě, naučit je vážit si každého člověka, ...

O tom je projekt *Květuščina zahrádka*, inspirovaný pohádkou Františka Hrubína *O Květušce a její zahrádce*. Děti po celý školní rok pracovaly s *Květuškou* v tématických celcích, na které lze knihu rozdělit (Zahrada, Les, Krajina a příroda, Udržitelná spotřeba a životní styl, Vztahy, Voda), které se prolínaly celým vyučováním ve všech předmětech. Při práci s tématickým celkem „Zahrada“ se mj. seznamovaly s druhy a odrůdami ovoce, učily se prakticky využívat výpěstky, učily se pečovat o zahradu, rozmnožovaly rostliny řízkováním, mapovaly výskyt chráněných a ohrožených druhů rostlin v okolí.

V tematickém celku „Les“ se děti nejen seznámily s životem lesa a jeho obyvatel, ale mapovaly také výskyt mravence lesního nebo pěstovaly ze sbíraných semen dubů, habrů a buků nové stromky. Celkem shromáždily po celé vesnici přes 5000 kg starého papíru.

Prostor na této stránce ani nestačí na vyjmenování veškerých dalších aktivit, protože škola (žáci, učitelky, školnice a kucharka) zvládla během roku uplatnit snad všechny prvky, které jsou vůbec známé v praxi ekologické výchovy. Ale i více – jmenujme například seznámení s lidovou architekturou, tkání koberečků ze starých hadříků, pomoc mladším či postiženým kamarádům.

Rokytnická škola spolupracuje se slovenskou školou v Horné Súči – Trnávce. Děti a pracovníci z obou škol se spolu vzájemně setkávají při různých akcích s environmentální tematikou, v rámci vyučování žáci poslouchají slovenské pohádky, dostávají hádanky na porozumění slovenským slovům, vyhledávají odborné názvy v botanických a zoologických atlasech. Tím překonávají jazykové a zvykové bariéry a učí se, co je spojuje.

Kontakt na školu: tel. 577 341 844, zs.rokytnice@seznam.cz

Jan W. Jongepier

Zelená planeta

Již tradičně se setkáváte v našem časopise s příspěvky z literární soutěže ke Dni Země „Zelená planeta“, kterou každoročně organizuje CEV Pantoflíček.

Letošní soutěž byla prezentovaná na 18 různých školách, jejichž děti se zapojily do literární soutěže. Výsledných prací přišlo opravdu hodně a všechny způsobily „pohlazení“. Vždyť v dnešní době počítačových her přimět žáky, aby se rozhlédli kolem sebe, zamysleli se nad tím, jak se to má s naší planetou a se vším živým, to je věru husarský kousek. A je to stejně důležité jako základní učivo, jen to osnovy neurčují. Uvádíme seznam vítězných prací v každé kategorii.

1. kategorie

1. cena: Tereza Šuláková, ZŠ Luh Vsetín tř. 4.A
2. cena: Veronika Pleváková, ZŠ Ořechov 3. tř.
3. cena: David Navrátil, ZŠ Nezdenice 4. tř.

2. kategorie

1. cena: Dagmar Viáčková, ZŠ Luh Vsetín tř. 7.C
2. cena: Štěpánka Koišová, ZŠ Za Alejí Uh. H. tř. 7.B, Ladislav Breznický, ZŠ Strání tř. 6.A
3. cena: Denisa Bartoníková a Dora Hanbálková, ZŠ Pod Skalkou Rožnov pod Radhoštěm tř. 6.B

3. kategorie

1. cena: Jakub Šík, ZŠ Buchlovice tř. 8.A
 2. cena: Ivana Ganovská, ZŠ U Pálenice Kunovice tř. 8.A
 3. cena: Eva Kavková, II. stupeň ZŠ Kunovice
- Zvláštní cena:** kolektiv tř. 8.B ze ZŠ Za Alejí Uh. Hradiště.

Vlasta Ondrová
Dolní Němčí

Ekologická olympiáda

Koncem května proběhlo ve Valašských Kloboukách národní kolo Ekologické olympiády středoškoláků. Nejúspěšnější řešitelé krajských kol z celé republiky se sjeli, aby prověřili své znalosti a schopnosti uplatňovat poznatky z ekologie a ochrany přírody.

Soutěžní klání probíhalo na půdě ČSOP Kosenka, Gymnázia a Obchodní akademie i místního Středního odborného učiliště. Záštitu nad Národním kolem EO drželo Centrum dětí a mládeže ČSOP v Praze. Jako hlavní téma pro letošní ročník bylo vybráno Voda, les a člověk.

Během tří dnů si mezi sebou „změřilo síly“ 10 čtyřčlenných družstev. Každé družstvo tvořili tři zástupci z řad studentů a jeden pedagog.

První den soutěže byl zasvěcen teoretické části, kdy soutěžící odpovídali na odborné a všeobecné otázky a poté hledali chyby v odborném textu a analyzovali dodaný text. Velký zájem, ale i zděšení,

vyvolalo poznávání předmětu ze života starých Valachů. Taková lamačka obilí či lis na zeleninu někteří účastníci (ale i pedagogové) viděli poprvé v životě.

Večer čekal všichni ještě jeden náročný i když trochu méně odborný úkol. Svou vlastnoručně zhotovenou loďkou museli proplout na čas trasou, která byla vymezena plovoucími bójkami v městské kašně, ale s trochou fantazie představovala úskalí, se kterými se může člověk potkat, chce-li udělat něco pro přírodu.

Největší prostor byl ovšem věnován praktickým úkolům v terénu, kdy soutěžící museli poznávat živé přírodniny, provádět analýzu vymezeného úseku krajiny či stanovit množství odplavené zeminy z lesní cesty. Výsledky svých prací nakonec prezentovali jak před porotou tak před svými pedagogy.

Po celou dobu vše pečlivě, a podle soutěžících mnohdy tvrdě, hodnotila odborná porota, která byla tvořena zástupci jak odborných institucí, tak úředníky. V průběhu olympiády se našel

prostor i pro setkání hostů, pedagogů a ostatních účastníků s panem Kriegem z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Jarmilou Gabrielovou a Pavlem Vrbou z Krajského úřadu Zlínského kraje.

I přesto, že se jednalo o soutěž, všichni zúčastnění chápali, že soutěžení je až na posledním místě. Setkali se přece ti nejlepší – se stejným zájmem o ochranu přírody a životního prostředí – spojovala je společná věc, a tak byl prostor pro seznamování, nové přátelství, společné vzdělávání a poznávání. Cenu za vítězství si nakonec odvezli zástupci Gymnázia v Třeboni. Naše blahopřání však nepatří jen vítězi, ale všem, kteří se až do národního kola probojovali.

Vilém Pechanec
Luhačovice

Rozkvetlá louka

K letošnímu Dni Země organizovalo VIS Bílé Karpaty výtvarnou soutěž na téma Rozkvetlá louka.

Celkem se sešlo 228 pěkných prací. Kromě obrázků znázorňujících kvetoucí louku nás potěšily například kreslené herbáře, náměty na výzdobu hrnecků nebo „kvetoucí“ závěs. Výtvarné práce jsou vystaveny ve foyeru kina ve Veselí nad Moravou v průběhu měsíce září denně od 16. hod.

I. kategorie (do 7 let)

1. Klára Nývltová (MŠ Tyršova, Veselí n. Mor.);
2. Anička Slováková (MŠ Tyršova, Veselí n. Mor.);
3. Dai Thu Trang (MŠ Tyršova, Veselí n. Mor.).

Zvláštní cenu si zaslouží skupinová práce dětí z MŠ Nám. 24. dubna ve Veselí n. Mor. za závěs otisknutý textilní barvou.

II. kategorie (od 8 do 11 let)

1. Petr Machala (ZŠ Komenského, Veselí n. Mor.);
2. Romana Rosselová (ZŠ Sportovní, Uh. Hradiště);
3. Adéla Černá (ZŠ Sportovní, Uh. Hradiště).

Zvláštní cenu patří skupinové

práci dětí ze třídy 4.D ZŠ Hroznová Lhota za práci „Louka od jara do podzimu“.

III. kategorie (od 12 do 15 let)

1. Beáta Komorníková (ZŠ Vančurova, Hodonín);
2. Veronika Janečková (ZŠ Sportovní, Uh. Hradiště);
3. Barbora Vodná (ZŠ Sportovní, Uh. Hradiště).

Zvláštní cenu patří skupinové práci dětí z třídy 8.B ze ZŠ Nivnice za velmi pěkně zpracovaný kreslený herbář.

Speciální cenu je určena Nině Večerkové (ZŠ Komenského, Veselí n. Mor., 11 let) za použití zajímavé textilní techniky.

Barbora Duží

7. české GLOBE Games

Počátkem května přivítalo Město Brumov-Bylnice na 300 soutěžících v rámci GLOBE Games (GG). Tímto názvem se označuje mezinárodní soutěžní setkání účastníků projektu GLOBE (viz rámeček), který je v podstatě 'českým patentem'. Poprvé je TEREZA uspořádala ve Valašském Meziříčí v roce 1997. Letošní GG již od počátku září 2003 pečlivě připravovala hlavní koordinátor TEREZA společně se Základní školou v Brumov-Bylnici, především s panem učitelem Romanem Rydvalem a paní ředitelkou Vlastou Macháčovou, a nyní nadešel čas vlastních her.

Pátek

Během pátečního odpoledne bylo v brumovské základní škole jako v úlu. Na večer bylo připraveno zahájení v kulturním domě, kde účastníky her svým zpěvem uvítal dívčí pěvecký sbor. Poté, co se na pódiu vystřídal mnoho řečníků a vzácných hostů, nastal čas se vzájemně představit. Jako první se prezentovali účastníci z Norska hrou na akordeon a tancem a po nich i soutěžící z Finska. Poté nastal čas pro české účastníky. Všichni měli připravenou zajímavou počítačovou prezentaci, kterou doprovodili bojovým pokřikem. Po úvodním představení následovalo losování startovních čísel pro všech 39 soutěžních týmů a pak probíhal doprovodný program, který obsahoval přednášky o Bílých Karpatech či řadu sportovních aktivit.

Sobota

Sobotní ráno zastihlo účastníky v mohutném průvodu na Brumovský hrad. Nebyl to však jen tak obyčejný průvod městem, ale zajímavá podívaná, protože od školy až na nádvoří hradu všichni společně před sebou kouleli více jak 3 metry velkou zeměkouli – symbol programu GLOBE. Po přivítání účastníků v nádvoří dvojice moderátorů zvala na pódiu hosty a organizátory letošního ročníku GG, mezi nimi i zástupce MŠMT, ředitele TEREZY a senátorku A. Gajduškovou. Pak zazněly bojové pokřiky soutěžních týmů, čímž již sedmé GLOBE Games oficiálně vypukly.

Každé soutěžní pětičlenné družstvo dostalo mapku okolí brumovského hradu s 10 vyznačenými stanovišti, kde na ně čekalo prověření jejich znalostí, dovedností a především schopnosti spolupráce v týmu. Účastníci například měřili průhlednost vody či stanovovali základní meteorologické prvky. Vedle soutěžních týmů se jako vždy sjela i početná 'obec podporovatelů a fandíčů', pro které byl připraven bohatý program. Dopoledne se z fandíčů stali průzkumníci v oborech Orientace v terénu pomocí GPS a satelitních snímků, Hydrologie, Historie a Novinařina. Během odpoledne se fandíči mohli vypravit na prohlídku Luhačovic, Ekocentra Kosenka nebo na rezervaci Blé potoky, kde tou dobou právě kvetly vzácné orchideje, anebo se mohli podívat na stanoviště v terénu a fandit svým kamarádům ze školy.

Nabídka večerního programu byla opět velmi bohatá – skupinka studentů prezentovala své zážitky z GLOBE konference v Bahrainu a pak následovaly pohybové i zážitkové aktivity. Největší úspěch nepochybně sklídl bazén, který místní škole všichni upřímně záviděli.

Neděle

V neděli ráno se konalo už jen slavnostní vyhlášení výsledků v kulturním domě a pak se všichni začali rozjíždět do svých domovů. Přestože se zápolení na GG bodovalo a udělovaly se i hvězdičky za spolupráci v týmu, každý z účastníků si jistě odvážel spoustu nových zážitků a dojmů ze tří dnů plných vzruchu v malebném kraji Bílých Karpat, nové kamarády a samozřejmě také nové zkušenosti.

Vilém Pechanec
Luhačovice

© GLOBE
(Global Learning and Observation to Benefit the Environment)

je dlouhodobý celosvětový projekt zaměřený na sledování životního prostředí na místní i globální úrovni, na kterém se podílí studenti ze 104 zemí světa. Výsledky odesílají prostřednictvím internetu do databáze v USA a porovnávají je i s profesionálními výsledky.

GLOBE se v České republice účastní 83 základních a středních škol. Více informací na adrese <http://www.globe.gov> nebo www.tczango.cz/globe.

Martin Zeman

V srpnu letošního roku to bylo 150 let, co se ve Velké nad Veličkou narodil Martin Zeman (1854–1919), významný sběratel lidových písní na Horňácku.

Zemanův vztah k hudbě byl utvářen již od dětství a důvěrná znalost hry horňáckých muzikantů byla nepochybně předpokladem jeho pozdější sběratelské činnosti. Po návratu z tříleté vojenské služby se chtěl Martin Zeman stát profesionálním hudebníkem. Koupil si proto vlastní harmonium, na které cvičil a současně studoval hudební teorii. V roce 1880 se úspěšně hlásil ke studiu na pražské varhanické škole, které ukončil v roce 1882. Po ukončení školy se ucházel o místo varhaníka v několika obcích, ale vždy neúspěšně. Hrával proto pouze příležitostně na pozvání farářů a řidičů. Věnoval se rovněž vyučování, také rád pobýval ve společnosti mladých bohémů ze sdružení Suchovská republika.

Lidové písně

V roce 1886 se Martin Zeman oženil se svou dlouholetou známou Kateřinou Karškoovou. Jejich svatba se stala malou národopisnou slavností. V téže roce koupili na velickém náměstí pustou a neudržovanou chalupu, kde měli spolu šest dětí. Protože Martin Zeman stále neměl zaměstnání, domácnost žila z manželčina učitelského platu. Přes veškerou snahu a přímluvy svých úspěšných známých získal Martin Zeman stále zaměstnání až v roce 1896, kdy se stal obecním tajemníkem ve své rodné Velké nad Veličkou. Na tomto místě setrval až do své smrti 1919.

Zapisovat lidové písně začal Martin Zeman pravděpodobně od roku 1881. V roce 1883 se seznámil s národopiscem a jazykovědcem Františkem Bartošem, který shromažďoval materiál pro vydání své druhé písňové sbírky

a hledal spolupracovníky. Sbírkou vyšla v roce 1889 v Brně pod názvem *Národní písně moravské v nově nasbírané*, ve které bylo uvedeno 358 záznamů písní od Martina Zemana. Po vydání této sbírky se stal Martin Zeman uznávaným sběratelem. S ním se do povědomí široké kulturní veřejnosti dostávala i jeho rodná obec a další obce na Horňácku.

Výstavy

V 90. letech 19. století byl i aktivním organizátorem několika významných událostí. Rok navštívil program s horňáckými hudci pro Všeobecnou zemskou výstavu v Praze (1891), v roce 1892 vystoupila skupina horňáckých hudců na koncertě v Uher-ském Hradišti. Je pravděpodobné, že právě zde se Zeman seznámil s Janáčkem, který se možná pod vlivem tohoto koncertu rozhodl v dalším roce uspořádat podobný koncert v Besedním domě v Brně. Přípravou tohoto koncertu začala jejich spolupráce.

Od února 1892 se Martin Zeman stal jednatelem slováckého odboru pro Národopisnou výstavu československou, plánovanou na rok 1895. Zeman měl za úkol zajistit do Prahy muzikanty, kroje, výšivky apod. Pražské výstavě předcházely od roku 1892 menší místní výstavy. V roce 1894 Martin Zeman – na výzvu Leoše Janáčka – uspořádal legendární výstavu ve Velké. Výstavištěm byla v podstatě celá obec a kromě výstav byly předváděny hry a zvyky, v jednotlivých domech bylo možno shlédnout například práci krejčíků, vyšivaček, tkalců, malování kraslic, ukázky zpracování lnu, konopí, zápasy hudců. Sbor velických zpěváků doprovázel na varhany sám Leoš Janáček. Výstava byla zdařilou generálkou na nadcházející Národopisnou výstavu československou v Praze následujícího roku, za jejíž částečnou přípravu byl Martin Zeman

odměněn diplomem a bronzovou pamětní medailí.

Návštěvy

I v době, kdy byl značně vytížen organizací koncertů a výstav, pokračoval Zeman ve sběru lidových písní a snažil se marně o vydání vlastní sbírky. Celkem 739 Zemanových zápisů písní a pět partitur pro hudební muziku byly zveřejněny v rozšířeném vydání Bartošovy sbírky z roku 1901, kterou po stránce hudební uspořádal Leoš Janáček. Zápisy Martina Zemana se nacházejí i v některých dalších sbírkách.

Především díky úspěchům Martina Zemana navštěvují Horňácko od konce 19. století mnozí významní výtvarníci, spisovatelé, novináři, hudební skladatelé i osobnosti politické. Jejich zájem o zdejší kulturu trvá dodnes. Jen málo z nich vynechává dům č.p. 140, ve kterém žil Martin Zeman. Většina z nich je zapsána v rodinném památníku Vlasty Zemanové, vedeném od roku 1898. Mnozí udržovali s rodinou Martina Zemana přátelské vztahy, jiní zde čerpali náměty ke své práci.

Martin Zeman nesbíral jen folklór hudební, ale i rčení, lidová vyprávění, pranostiky, modlitby, pořekadla, pověry a zvyky. Shromáždil také velké množství dokladů kultury materiální. Největší část jeho pozůstalosti vlastní Městské muzeum ve Veselí nad Moravou.

Jan W. Jongepier

Muzeum Bojkovska

Muzeum města Bojkovice se nachází v severním křídle zámku Nový Světlav, který se tyčí jihozápadně nad městem. Se zámek muzeum pojí zdánlivě krátká doba, od roku 1956.

Krajinské muzeum v Bojkovicích bylo založeno už v roce 1931 díky skupince přátel, z nichž největší zásluhu má jistě Alois Jašek, který byl jeho správcem až do své smrti v roce 1950. Učitel, muzejník, archivář a historik ukládal získané muzejní předměty nejdříve ve škole, kde od roku 1930 učil, a tam tedy našlo útočiště Krajinské muzeum. Ze školy se muzeum stěhovalo na několik míst v Bojkovicích, až bylo konečně umístěno na zámku.

Nový Světlav

Zámek Nový Světlav byl postaven roku 1480 jako gotický hrad na soutoku řeky Olšavy a Koménky a plnil v této oblasti obrannou funkci. Název je odvozen od Starého Světlava, který stál nedaleko Podhradí. Kromě obranné funkce na hranicích plnil hrad také funkci hlásknou, signalizační. V případě ohrožení přijímali a předávali výstražné signály pomocí ohňů – světel dále do vnitrozemí. Pravděpodobně

pochází název Světlav od těchto planoucích ohňů.

Hrad byl v roce 1576 přestavěn do renesanční podoby a v letech 1846 až 1856 do zámeckého stylu tudorské gotiky.

Z obranného hradu se stal reprezentačním sídlem šlechty. Park u zámku býval oborou, která byla začátkem 19. století z velké části přeměněna na anglický park. Rozloha dnešního parku je 19,5 ha. Najdeme zde pozdně barokní sochy sv. Dominika, Panny Marie a sv. Vincence, v její přední části jsou umístěny nejcennější dřeviny.

roční sochy sv. Dominika, Panny Marie a sv. Vincence, v její přední části jsou umístěny nejcennější dřeviny.

Expozice

Muzeum je rozděleno na několik částí, z nichž ta úvodní je věnována archeologickým nále-

zům z Bojkovic a okolí, následuje středověk, krevní a útrpné právo, spolky, historie hradu, ze života šlechty, hutě a hutnictví. V další místnosti je instalována ukázka bydlení, kroje a zemědělství, dále zaniklá řemesla a cechy a – to nejlepší – plastiky představující lidovou řezbářskou práci, gotické madony a další sochy. Specialitou jsou předměty, které jsou věnovány jednomu již zaniklému řemeslu, a to zvěrokleštěství.

V roce 2001 byla u příležitosti 70 let založení muzea vydána kniha o jeho zakladateli Aloisi Jaškoví od PhDr. Zdeňka Fišera. V letošním roce město Bojkovice, v její správě je toto Muzeum Bojkovska, vydalo Světlavskou knížku. Obě publikace jsou k dostání, spolu s dalšími publikacemi o Bojkovicích, v muzeu.

Marie Špiritová
Bojkovice

Muzeum Bojkovska

Zámek Nový Světlav
687 77 Bojkovice
tel.: 572 641 440, 572 641 151
<http://www.bojkovice.cz>
otevřeno: květen – září denně kromě pondělí 9 – 12 hod., 12.30 – 16.30 hod.; v sobotu, neděli a ve svátcích do 17 hod., v dubnu jen o víkendech.

Záchranná stanice živočichů Buchlovic

V klidné části zámeckého parku v Buchlovicích, za výstavou fuchsii, funguje od května loňského roku stanice pro zraněné živočichy. I když se zde návštěvník může cítit v jakémsi „zookoutku“, nápis na správné budově ho vyvede z omylu. Hlavním důvodem expozice není pohled na zajímavá zvířata, ale především péče o zraněné a handicapované živočichy z volné přírody.

Každým rokem dochází ke zranění a smrti velkého množství ohrožených i dalších druhů živočichů. Mezi nejčastější příčiny patří spálení od drátů vysokého elektrického napětí, nárazy do dopravního prostředků nebo velkorozměrných skel, výloh a podobně. Aby se zranění živočichové dostali do kompetentních rukou, mohli být vyléčeni a v nejlepší případě navraceni zpět do přírody, rozvíjí se u nás Národní síť stanic pro handicapované živočichy pod patronací Českého svazu ochránců přírody. V současnosti ji tvoří 23 členských a 6 přidružených stanic s vymezenou územní působností. Bližší informace najdete na www.csop.cz

Vznik stanice Buchlovic

Stanice v této části Moravy citelně chyběla. Nejbližší funguje až v Olomouci nebo v Bartošovicích na Moravě, na slovenské straně v Bojnících (www.zoo-bojnice.sk, www.aquila.sk). A tak byla za přispění bývalého OkÚ Uherské Hradiště a obce Buchlovic vybudována buchlovická stanice, která na provoz dostává různé dotace a granty nebo i dobrovolné příspěvky obcí a veřejností. Stanice byla převedena pod památkový ústav a má dohodu se správou zámku Buchlovic, podle které je součástí zámeckého parku.

Provozovatelem je ČSOP Buchlovic, které tvoří rodina

vedoucího Karla Tomeška, jeho manželky a několika dobrovolníků. Veterinární zázemí zajišťuje MVDr. Alois Jaroš, který se snaží pomáhat stanici včetně provedení některých bezplatných zákroků.

Stanice přijímá zvířata z oblasti Bílých Karpat, od Hodonína až po Kroměříž. V případě potřeby jezdí Karel Tomešek pro zvířata vlastním autem, třeba až na Valašskokloboucko.

Zvířata

Záchrannou stanicí v Buchlovicích tvoří především voliery pro zvířata, z nichž jsou zhruba dvě třetiny volně přístupné veřejnosti. Jsou zde umístěna zejména trvale handicapovaná nebo již částečně uzdravená zvířata. Dominantou je orl mořský, dalšími druhy ptáků jsou například poštolka obecná, sokol stěhovavý, krkavec velký, straka obecná nebo sojka obecná. Sovice sněžná však byla ze Zoo Ostrava získána pouze pro zvýšení atraktivity.

Zbytek voliér je určen pro léčení zvířat a je veřejnosti uzavřen. Část z nich slouží jako odchovna dravců pro sokolnické účely. V patře je pak odchovna zvířat ke zkrmení (např. drobní hlodavci) a karanténní boxy.

Od svého vzniku stanice pomalu ale jistě vstupuje ve známost a tak její využití vzrůstá. V druhé polovině roku 2003 bylo přijato celkem 48 zvířat, ze kterých se 16 podařilo vypustit zpět do přírody, 19 zůstalo trvale handicapovaných, 10 uhynulo a zbytek byl předán jiné stanici. Letos (k 7. srpnu) již bylo evidováno 58 přijatých zvířat a zatím se podařilo vypustit 15 kusů do volné přírody.

Mezi nejčastěji přijatými zvířaty Karel Tomešek jmenuje čápy bílé, volavky popelavé, kalouse ušaté, poštolku obecnou, mláďata srnce, lišky, roryse, netopýry nebo ježky na přezimování. Také měl jednou bobra evropského, který byl dopraven z Veselí nad Mora-

vou. Jednalo se o zraněnou a pravděpodobně březí samici, která po vyčištění rány na tlape byla vypuštěna do přírody.

Přijďte se podívat

Rozhovor s panem Tomeškem se týkal také etických problémů. Řeč přišla i na dilema spojené s otázkou, kdy lze zvířata ještě zachránit nebo je nutné je utratit, či zda vůbec chovat tato

zvířata v zajetí nebo některá handicapovaná zvířata pro účely sokolnictví.

Návštěvu stanice vřele doporučujeme, možná ještě uvidíte volně poletující, téměř odrostlá mláďata čápa bílého nebo smčce při pití kozího mléka z lahve a pan Tomešek vám prozradí části příběhů zraněných zvířat.

Barbora Duží

Kontakt:

ČSOP ZO 63/03 Buchlovic
(předseda Karel Tomešek)
687 08 Buchlovic
tel.: 572 595 916
mobil: 732 250 240
e-mail:
martin.tomesek@seznam.cz

Návštěvní hodiny:

květen: jen víkendy a svátky 13 – 17 hod.
červen a září: denně mimo pondělí 9 – 17 hod.
červenec a srpen: denně 9 – 18 hod.

Bankovní spojení:

ČSOB, č.ú. 183 329 166 / 0300

Památné stromy (17)

Bojkovský dub

V Bojkovicích, ve svahu nad městem u hřbitova, stojí impozantní strom, který tvoří dominantu v přilehlém okolí. Jeho oficiální název je „Bojkovský dub nad kostelem“.

Jedná se o dub letní (*Quercus robur*), jehož stáří se odhaduje na 400 let. Tomu odpovídá jeho obvod kmene (v 1,30 m), který je 475 cm. Dub má výšku 20 m a šířka koruny činí 26 m.

K vyhlášení tohoto dubu za památný strom vedla nejen jeho mohutnost, ale i historický vý-

znam. Dle místních historiků je strom totiž pamětníkem vpádu Turků a Kumánů do městečka Bojkovic a již po generace je opatrován a vážen občany jako místní památka.

I když kmen byl v celé délce poškozen bleskem, je jeho zdravotní stav uspokojivý. K tomu přispělo odborné ošetření provedené v roce 2002 před jeho vyhlášením, které obnášelo zdravotní péči a formování koruny, ošetření a zastřešení dutiny, jakož i ošetření kmene.

Zatím Bojkovskému dubu přímo nic nehrozí. Veškerá činnost v ochranném pásmu památného stromu, které je ve tvaru kruhu a odpovídá desetinásobku průměru kmene měřeného v 1,30 m nad zemí, již by mohla poškodit daný památný strom, je možná

jen s předchozím souhlasem Správy CHKO Bílé Karpaty.

Bohumil Jagoš

Území Natura 2000

Natura 2000 je soustava chráněných území evropského významu, do které každý členský stát EU navrhuje přírodovědecky hodnotná území. Jedná se o cenné lokality se zachovalou přírodou a stanoviště vzácných a ohrožených druhů rostlin a živočichů – to vše z evropského pohledu.

Důležitým pravidlem při zavádění soustavy Natura 2000 je, že stávající systém ochrany přírody v jednotlivých státech zůstává zachován, a tak například Česká republika při tom využije existující kategorie chráněných území. V chráněných krajinných oblastech není zapotřebí vyhlášovat nové rezervace, neboť ochranné podmínky v CHKO jsou dostatečné a vyhovují nárokům evropské legislativy.

12 území

Návrhy „naturových“ území musí splňovat určitá odborná kri-

teria a projít poměrně složitým postupem, než se z nich mohou stát oficiálně vyhlášené lokality. Součástí toho je projednání s vlastníky a uživateli dotčených pozemků, schválení na národní úrovni a poté v Evropské komisi.

Na území CHKO Bílé Karpaty je v současné době navrženo 12 lokalit. Všechny byly v rámci tzv. předjednání podrobněji představeny větším vlastníkům a uživatelům dotčených pozemků, příslušným obcím a jejich prostřednictvím také zájemcům z řad široké veřejnosti. Tito oslovení měli možnost předložit návrhy již nyní připomínkovat, takže zásadní střety mohou být vyřešeny ještě před započítáním oficiálního projednávání.

Podrobnější informace o těchto lokalitách najdete na <http://stanoviste.natura2000.cz> a <http://xeon.env.cz>.

CZ0724090 (Bílé Karpaty)

Dílčí území ve střední části CHKO o rozloze necelých 15 000 ha. Obsahuje např. dnešní NPR a PR Javorina, NPR Jazevčí, NPR Porážky. Předmětem ochrany jsou zde biotopy teplomilné suché louky, dubohabrové lesy a bučiny, dále několik vzácných motýlů, stěvílík hrboletý, dva plži i rostlinné druhy srpice karbincolistá a stěvíčnick pantofliček.

CZ0624072 (Čertoryje)

Zahrnuje jednak současnou NPR Čertoryje, PR Kútky a cenná území mezi nimi a v okolí. Předmětem ochrany jsou zde teplomilné suché louky, teplomilné doubravy, dubohabrové lesy a bučiny, dále 4 motýli, roháč obecný, tesálek obrovský a 3 druhy rostlin.

CZ0724088 (Březová – Kalábová)

Již chráněno jako přírodní památka Kalábová. Předmětem ochrany je orchidej hlízovec Loeselův a plž vrkoč útlý.

CZ0723402 (Březová – Studený vrch)

Lokalita ve 3. zóně CHKO, ovšem se značnými hodnotami. Předmětem ochrany jsou dva vzácní plži.

CZ0723421 (Remízy u Bánova)

Křovinaté meze v oblasti vodní nádrže Ordějov přesahující hranici CHKO. Předmětem ochrany je motýl bourovec trnkový.

CZ0723434 (Vlára)

Zahmuje tok řeky Vlára od Bylnice až po státní hranici, navazuje na něj návrh slovenského území. Předmětem ochrany jsou rybky vázané na kamenitá koryta neregulovaných řek, vranka obecná a sekavčík horský, který se jinde v ČR nevyskytuje.

CZ0723435 (Vlára – poleší)

Rozsáhlé porosty přirozených bučin ve Vlárském průsmyku na obou březích řeky. Předmětem

ochrany je motýl přástevník kostivalový, střevlík hrboletý a tesařík alpský.

CZ0723757 (Slavičín – zámek), CZ0723756 (Slavičín – kostel) a CZ0723751 (Komňa – kostel)

Budovy, kde předmětem ochrany jsou netopýři. Ve slavičínském zámku je to netopýř brvitý, v ostatních dvou případech netopýř velký.

CZ0722198 (Hodňovská dolina), CZ0722205 (Tratihušť) a CZ0722199 (Hrušová dolina)

Lokalita na Brumovsku-Bylnicku, kde roste vzácná rostlina stařinec dlouholistý moravský, který se v rámci České republiky již jinde nevyskytuje.

Režim

Ochranný režim v lokalitách Natura 2000 je koncipován tak, aby se nezhoršil stav předmětu

Národní přírodní rezervace Paráčky

ochrany (populace druhů, kvalita biotopů). Vychází se z předpokladu, že hodnoty území se dochovávají právě díky způsobu obhospodařování, který probíhal dosud, a proto není potřeba nic měnit a zakazovat, pouze dohlížet a popřípadě pomáhat. K tomu jsou k dispozici zejména ekonomické nástroje, jako dotace nebo kompenzace.

Jiří Němec

Novinky

Prvého júna dočasne opustila rady pracovníkov Správy CHKO Bielye Karpaty riaditeľka **Mgr. Katka Devánová** – za účelom rozmnoženia ochranárskeho rodu Devánovcov. 27. júla povila syna Petra – gratulujeme!

Do funkcie nastúpi nový riaditeľ **Ing. Drahomír Stano**, dlhoročný ochranár, preverený rokmi práce v štátnej i mimovládnej ochrane prírody. Pod jeho vedením teraz Správa CHKO pracuje v tomto personálnom obsadení (za menom sú uvedené hlavné oblasti pracovnej náplne):

RNDr. Pavel Deván, CSc. – zoológia (s dôrazom na bezstavovce), managementové plány

Ing. Soňa Kofajová – lesníctvo, agenda súvisiaca s maloplošnými chránenými územiami, koordinátorka pre sústavu Natura 2000

RNDr. Jozef Májsky – zoológia (s dôrazom na stavovce), vodné hospodárstvo, publicistika

Mgr. Matúš Ďurček – anorganická javy, geológia, stavebná agenda, praktický management

Ing. Vladimír Mertan – poľnohospodárstvo, praktický management, správa PC siete, GIS

Mgr. Sylva Mertanová – botanika

Mgr. Rastislav Hauk – environmentálna výchova, praktický management

Marián Filípek – strážca
Agnesa Kenderová – administratívno-technická pracovníčka.

Od začiatku augusta pribudla na zastupovanie počas materskej dovolenky Katky Devánovej **Ing. Iveta Bielčíková** do funkcie krajinnára a dendrológa (vrátane starostlivosti o mimolesnú zeleň),

v polovici augusta nastúpil aj druhý strážca **Miroslav Bařka**.

Správa CHKO sídli v Nemšovej - Kľúčovom, Trenčianská 31, 914 41 Nemšová, verejnoscť nás môže kontaktovať na tel.č. 032/6598387 alebo e-mailom chkobk@sopsr.sk.

Sylva Mertanová

Včelařit v malém

Na moravské straně Bílých Karpat hospodaří více než stovka včelařů. Jedním z nich je Josef Buzík (59) z Velké nad Veličkou, kde využívá květnatou rezervaci Zahrady pod Hájem. Konečný produkt med, ale i medovinu, prodává především na jarmarcích, výstavách a dalších veřejných akcích v regionu.

Pan Buzík vystudoval včelařskou školu v Nasavrkách, ale už předtím se mohl věnovat své zálibě na JZD v Blatničce, kde hned – v 60. letech minulého století – začal včelařit ve velkém. Tato činnost byla tehdy zaměřena na semenaření vojtěšky na krmivo pro dobytek, protože se už tehdy dobře vědělo, že opylování včelami zvyšuje výnos.

O tři roky později se začalo JZD zaměřovat na jádra, především kukuřici, která vytlačila vojtěšku. Proto přešel na závod veselského státního statku ve Velké nad Veličkou, kde si vybral stanoviště na Zahradách pod Hájem a zůstal zde do rozpadu statku v roce 1991. Koncem 60. let se zde právě s vojtěškou začalo, ale aby byl včelař dosti vytížený, dělal i zootechnika. K získání určité kvalifikace v tomto oboru chodil pět let do vinařsko-ovocnické školy ve Valticích, kde dostudoval v roce 1973.

Kvalita, ne kvantita

V roce 1991 byl první, který ze statku odešel, vyřídil si živnostenský list jako soukromý zemědělec a začal podnikat dále

v oblasti včelařství. Pomohly mu při tom znalosti z valtické školy a praktické předchozí zkušenosti. Velký včelař tuto kombinaci považuje za výhodu oproti výrobcům medu nebo medoviny, kteří nemají znalosti z včelaření, nebo naopak oproti včelařům, kterým chybí znalosti o biochemických vlastnostech (kvašení) medu.

Své hospodaření se snaží vést trochu jiným způsobem, než je obvyklé u nás – nikoli jako velkofarmu, kdy měly statky tisíce včelstev. Josef Buzík nepovažuje tento způsob chovu za rozumný, neboť potřebuje kočování, které může vést k rozšíření nemocí. Znamená to i vytlačení divokých opylovačů (čmeláků aj.) díky výhodě, kterou mají cukrem dokrmené včely. Ani dočasné trendy, třeba pěstování slunečnic či řepky, masové včelaření podle něj neospravedlňují. Pan Buzík věří, že je lepší udržet si značku, kvalitu a nehnat se kvůli zvýšení produkce. Také se zaměřuje pouze na jeden druh medu, který je po celém roce včelí aktivity vyzrálý – a to se pozná. Někteří dělají i pět různých druhů, což znamená příliš krátký výrobní proces, který se odrazí v kvalitě.

Podobný problém se objevuje i u medoviny. Správná medovina je kvašeným produktem, avšak v současné době se pod medovinou prodávají i dolihované podoby. Velkoproducenti vykupují med, kvasí ho do 6 % alkoholu a pak ho do 13–16 % dolihují. Bohužel i takový produkt se může na našem trhu prodávat jako medovina, i když by podle pana Buzíka měl být označen jako „medový likér“.

Ekonomika

Včelařství nenabízí příliš velký ekonomický potenciál, neposkytuje stabilitu stejných výnosů. Počet včelařů proto kolísá se špatnými a dobrými roky. Buzíkův skromný způsob hospodaření se však ukazuje být trvale udržitelným.

Velký včelař se sám užívá. V současné době má 120 včelstev – číslo, které rok od roku kolísá maximálně o 20 %. Není

nijak závislý na dotacích, dostává jen malé dotace na cukr a kosení několika luk. Ale bohužel na jeho „sólové“ podnikání na malou produkci se žádné dotace nevztahují, ani v Evropské unii. Oprávnění dostat dotace mají jen ti, kteří splňují vysoké požadavky na zpracování, což lze pouze při velké produkci. S tím souvisí také to, že pan Buzík své produkty neprodává do obchodní sítě, jen na místních a regionálních trzích, jarmarcích a výstavách.

Jeho produkce je průměrná a nesrovnatelná s polními oblastmi, kde je možno točit med až třikrát do roka. Buzík točí med pouze jednou ročně, získává tak v průměru 20 kg medu na včelstvo – produkce, kterou celou prodává bez investic do reklam. Pouze medovina slouží k propagaci jeho značky.

BIO

I když v podstatě hospodaří ekologickým způsobem, Buzík netouží po značce BIO. Tváří se vůči ní dokonce trochu skepticky: „Ve skutečnosti požadavků ekologického včelaření nedosahuje nikdo, protože úly musí být min. 6 km od města, v blízkosti nesmí nikdo stříkat pesticidy – a kdo to zaručí?“

Josefu Buzíkovi i jeho zákazníkům tedy stačí ochranná známka „Buzík“.

Jan W. Jongepier

Není včela jako včela

Včela medonosná poskytuje člověku med i další produkty - vosk, mateří kašičku, propolis, jed a pyl. V některých zemích světa k těmto ostatním produktům je přiřazován i včelí plod - zejména asijských druhů včel rodu *Apis* - jako významný zdroj proteinu. Za nejdůležitější se však považuje opylovací činnost včely medonosné. Dnes se považuje za velmi důležitou i reakce včel na změny životního prostředí, které způsobuje člověk a včela medonosná se tak stává citlivým bioindikátorem.

Včela medonosná se opylovací činností podílí úhmem přímo i nepřímo 1/3 na zajišťování lidské výživy. Přínos z její opylovací činnosti je 10x vyšší než přínos ze včelích produktů. V současné době je u nás evidováno 470.000 včelstev, což je ve srovnání s rokem 1989 o 400.000 včelstev méně. Proto v některých oblastech ČR podávali zemědělci na pokles výnosů hmyzosubných kultur (především ovoce) stížnosti.

Včely jsou také velmi důležité při opylování většiny planých hmyzosubných rostlin. Kdyby z krajiny vymizeli opylovači, převládly by v ní brzo rostliny větrosobné, hlavně trávy, a přiroda by zjednotvěrněla.

Pískorybka bělopásá

Samotářské včely

Včela medonosná (*Apis mellifera*) patří do nadčeledi včely (*Apoidea*), kam zařadíme nejen známé čmeláky a jejich parazity

- pačmeláky (u nás cca 30 druhů), ale i rozsáhlou skupinu divoce žijících, tzv. samotářských včel. Jde o nesmírně bohatou skupinu včel čítající na světě okolo 20.000 druhů. Na území ČR a SK bylo dosud souhrnně zjištěno téměř 600 druhů samotářských včel, řada druhů žije zcela samotářsky; jiné druhy mohou do určité míry s jinými jedinci téhož druhu spolupracovat při obraně hnízdiště nebo i jeho budování (v půdě, v mrtvém dřevě, skalních skulinách, skulinách ve dřevě apod.). Řada lidí o existenci samotářských včel nemá ani potuchy, a to nejen proto, že některé z nich měří jen 3 mm.

Samotářské včely ani čmeláci nevytvářejí medné zásoby, takže jedinou jejich funkcí je opylovací činnost. Jen ve výjimečných případech je chovány pro vysoký výkon při jejich opylovací činnosti (např. šedostřka tollcová na vojtěšce a nebo čmeláci na skleníkových rajčatech). V některých případech mohou být samotářské včely a čmeláci lepšími opylovači než včela medonosná. Některé druhy včel jsou přísně vázány na určitý druh rostliny, což jejich význam pro reprodukci takové rostliny umocňuje.

Opytování

Celkově je však výkon opylovací činnosti samotářských včel a čmeláků nižší, zejména v rozsáhlejších porostech polních kultur. Není to dáno jen vysokou koncentrací včelstev na 1 km², ale i tím, že většina samotářských včel není věrná jednomu druhu rostliny (jsou floromigrující), kdežto včely medonosné jsou při opylování věrné jednomu druhu rostliny do doby, než zcela odkvete (je florokonstantní). Přitom to způsobu opylovací činnosti je výkon opylovače podstatně vyšší, protože přenáší pyl pouze mezi rostlinami jednoho druhu.

Činnost samotářských včel a čmeláků však není 100 % nahraditelná činností včely medonosné, protože ta velmi ráda přehlídí méně významné zdroje nektaru a naopak preferuje intenzivní zdroje nektaru a pylu (většinou polní kultury či větší porosty nektarodárných planých rostlin - akát, lípa apod.). Samotářské včely často využívají ty slabší zdroje, čímž je zajištěno i opylení rostlin, které nejsou pro včelu medonosnou v určitém období tak lákavé jako jiné. Dříve bylo tvrzeno, že včela medonosná je nadměrným a tudíž škodlivým konkurentem samotářských včel a čmeláků. Analýzy pylových zrn z pylových rousek, které byly včelám odebrány, však dokázaly, že se nároky jednotlivých skupin překrývají jen částečně. Silná konkurence vzniká např. jen v zemědělství ovlivněných krajínách (polní kultury).

Kromě mnoha tisíců včelstev včely medonosné (1 včelstvo = až 60.000 jedinců dělnic) žije na území Bílých Karpat rovněž přes 200 druhů samotářských včel a čmeláků. Některé z nich jsou vzácné a několik se dokonce vyskytuje v rámci ČR pouze a výhradně právě zde. Když budete někdy na loukách pozorovat ruch na kvetoucích rostlinách a budete chvíli trpěliví, sami si brzo povšimnete řady druhů včel. A všechny se snaží z každého květu získat trochu sladkého nektaru a výživného pylu a pomáhají rostlinám s jejich rozmnožováním.

Antonín Přidal
Brno

Naši tažní ptáci

Bílé Karpaty, ačkoliv na jejich území bylo doposud zjištěno 212 druhů ptáků, z nichž nejméně 110 hnízdí či hnízdilo, jsou z hlediska výzkumu tahu místních opeřenců polem neoraným. Na rozdíl od jiných pohoří zde dlouhodobě neprobíhá cílená kroužkovací činnost, která by u mnoha druhů poodhalila, kudy a kam táhnou do zimovišť nebo naopak poodkryla původ zde zastížených opeřených „cinců“.

Čáp bílý

Hřeben Bílých Karpat tvoří předěl mezi tahovými koridory, jimiž jsou údolí řek Moravy a Váhu. Tato bariéra je na několika místech (např. Lopenické sedlo) přerušena a podle terénních pozorování jimi skutečně mnoho ptáků přeletuje oběma směry během jarního i podzimního tahu.

Spután poskytnutým prostorem se proto budu snažit na kolekci několika druhů ukázat, jak různé mohou být tahové formy a místa zimování u druhů buďto příbuzných, nebo obývajících stejné biotopy či se shodnou potravní orientací. Jedná se o druhy

typické pro Bílé Karpaty, druhy všeobecně známé i druhy, které na svých „15 minut slávy“ ještě čekají.

Čápi

Jedním z těch prvních je čáp černý (*Ciconia nigra*), který svým skrytým způsobem života uprostřed starých lesních porostů, kde si staví svá velká hnízda, uniká pozornosti. Nejčastěji je možné jej pozorovat právě v době příletu na hnízdiště, který probíhá nejvíce v první půli dubna, během kroužení nad svým hnízdištěm. Tato místa opouští během srpna a září. Na tahu do zimovišť v západní tropické Africe jižně od Sahary je méně závislý na piachtění (termických prouděch) a proto překonává Středozemní moře v širších místech než příbuzný čáp bílý (*Ciconia ciconia*). Na jaře přilétá v průměru o 14 dnů dříve a na podzim odlétá až o 30 dnů později než čáp bílý, který zimu tráví více v Africe východní nebo zcela v její jižní části. Podrobně byla migrace několika rodin našich čápů černých s použitím satelitní telemetrie zmapovaná v rámci akce „Africká odyssea“. U čápa bílého jsou k dispozici desítky zpětných hlášení kroužkovaných ptáků.

Lejsci

Bílé Karpaty obývá také lejsek malý (*Ficedula parva*), malý druh pěvce, jenž svůj areál za posledních 200 let výrazně posunul západním směrem, dnes díky své vazbě na staré bučiny obývá ostrůvkovitě téměř celou Evropu. Doposud ale zůstává věrný svým zimovištím v jižní až jihovýchodní Asii, teorie o vzniku zimovišť „mladé“ evropské populace jak v SZ tak v SV Africe nejsou zcela prokázány. Takže drobeček o hmotnosti pouhých 10–11 gramů po dvouměsíční cestě konečně v půli května přiletí do pralesa na bučiny ve Vlářském průsmyku, rychle zde vyhází, aby již během srpna a počátkem září začal o něco delší

cestu do svých zimovišť v Pákistánu a SZ Indii.

To jeho příbuzný lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*), hnízdící v podobném prostředí, se objevuje už od půle dubna a do zimovišť v tropické Africe odlétá od konce srpna po celé září.

Dravci

Dalším lesním druhem je včelojed lesní (*Pernis apivorus*), dravec velikosti káně lesní. Živí se především vosami a jejich larvami, které získává vyhrabáváním jejich zemních hnízd. Ze zimovišť v rovníkové Africe proto přilétá z našich dravců jako poslední běžně až v půli května. V této době jsou již také olistěné všechny stromy a tak hnízda tohoto dravce se vyznačují použitím čerstvých „zelených“ větví. Po typickém toku spojeném s tleskáním křídly nad hřbetem vyvede ve svém poměrně velkém teritoriu mláďata, aby již od počátku srpna do půle září často v rodinných formacích naše území opouštěl. Především na Gibraltar dohází ke koncentracím až desítek tisíc včelojedů na jejich cestě do Afriky.

Káně lesní (*Buteo buteo*) se velikostí i tvarem těla velmi podobá předešlému druhu. Obsazuje mimo jiné i stejný typ prostředí, ale hlavní potravu tvoří hračboš polní a jiní drobní obratlovci, které často loví i během chůze na zemi. Polovina našich káně lesních je stálá nebo se potuluje v blízkosti hnízdišť, zbytek populace se pouze přesunuje do západní Evropy.

Ťuhýci

Pro Bílé Karpaty jsou nejvíce typické druhy otevřených krajiny s roztroušenou zelení anebo rozsáhlých lučních komplexů. Ťuhýk šedý (*Lanius excubitor*) je vlk v rouše beránců, ačpěvec, přesto dokonalý „dravec“. Loví vše od větších druhů hmyzu až po ptáky velikosti špačka. Ve svém revíru napadá mnohonásobně větší druhy ptáků, které často přinutí

k odevzdání jejich kořisti. Často jej můžeme pozorovat na jeho oblíbeném stanovišti - drátech elektrického vedení nebo uschlém vršku stromu, a to pravidelně i v zimním období, poněvadž jen malá část jich zimuje nejdále na jih po Středomoří. Na hnízdištích se objevuje již na přelomu března a dubna, potulky začínají v září až říjnu.

Tuhýk obecný (*Lanius collurio*), menší příbuzný předešlého s velmi podobným způsobem života, je naopak přísně tažný druh. Ze zimovišť v jižní východní Africe přilétá až v první polovině května. Tehdy je již dostatek hmyzu a jeho larev, který tvoří výraznou část jeho jídelníčku. Na cestu do vzdálených zimovišť se vydává již v průběhu srpna, méně často v září. Jihovýchodní balkánskou cestu přes Bospor a Blízký východ striktně dodržují i ptáci z nejzápadnější Evropy. Táhnou především v noci, nevytváří tukové zásoby a poslední výzkumy ukazují, že se během tahu živi jinými druhy ptevců.

Brambomíček

Brambomíček černohlavý (*Saxicola torquata*) je drobný pěvec, který je nejčastěji k vidění na drátech elektrického vedení nebo bylinách vyčnívajících nad okolním porostem, odkud přednáší svoji nenápadnou vrzavou píseň. Zimuje především na jihu a východě Španělska a na pobře-

ží Alžírsko. Jihoevropské populace jsou stálé. Proto se u nás v mírných zimách objevuje už ve druhé půli února a poslední jedinci jsou u nás pozorováni ještě běžně na konci října.

Brambomíček hnědý (*Saxicola rubetra*), méně hojný druh s přibližně stejnými nároky na prostředí i potravu, naopak zimuje až v tropické Africe jižně od Sahary v pásu od Senegalu po Ugandu, řidčeji až po Tanzanii. K nám přilétá teprve na přelomu dubna a května, naše území opouští koncem srpna a začátkem září.

Křepelka a chřástal

Další dva druhy žijí skrytým způsobem života a jejich přítomnost lze prokázat často jen na základě velmi typických hlasových projevů. Oba nejsou nijak dobrými letci a většinu hnízdění stráví pohybem v porostech.

Křepelku polní (*Coturnix coturnix*) prozradí její volání, které se lidově přepisuje jako „pět peněz, pět peněz“. Slyšet je můžeme od konce dubna nebo počátku května ve dne i v noci, sameček jím oznamuje, že toto místo je již obsazené a vábí jím později přilétající samičky. Je jedním z mála tažných hrabavých ptáků. Během srpna až září vytváří mohutné fronty na pobřeží Středozemního moře, kde je oblíbenou lovenou jako kulinařská lahůdka. Část evropských ptáků zimuje ve Středomoří, část jižně od Sahary, kterou zřejmě překonává nepřerušeným letem.

Chřástal polní (*Crex crex*), kdysi běžný druh nížin i vyšších poloh, během 50.–60. let minulého století téměř z celé Evropy vymizel. Proto je řazen mezi nejohroženější druhy ptáků a je mu věnována patřičná pozornost. V posledních 10 letech se jeho stavy opět zvyšují a

Káni lesní

tento v mnoha směrech tajuplný a neprozkoumaný druh se vrací místy v hojných počtech na své historická hnízdiště včetně bělo-karpatských luk. Ozývá se především v noci hlasem znějícím jako „rap rap rap“, který se dá přirovnat drnčení hřebenu přes zuby nebo prázdnou krabičku od zápalek. Podle hlasu dostal i své latinské jméno. Zatímco křepelky přes moře táhnou v široké vlně, chřástal polní na základě kusých výsledků zřejmě do zimovišť ve východní a jižní Africe preferuje cestu východním Středomořím do Egypta a Súdánu a dále na jih. Odlétá do půle září. Během jarního návratu je však větší počet záznamů z Tunisu a SV Maroka, což naznačuje převahu počtu jedinců táhnoucích přes Gibraltar popř. přes Maltu a Itálii.

Karel Šimeček
Kyjov

•uhýk žedý

Čarovná moc klokoča

Naši predkovia mali k prírode bližšie než súčasný človek, niektoré rastliny využívali ako potravu, iné ako liečivky, mnohým pripisovali aj nadprirodzené schopnosti. K rastlinám s magickou mocou patril odpradávná na Slovensku, Morave i v Čechách aj klokoč perovitý (*Staphylea pinnata*), ker či strom dorastajúci maximálne do výšky 5–7 m, s hrúbkou kmeňa v prsnej výške do 20 cm.

Táto drevina, kvitnúca v máji až júni nenápadnými bielymi až ružovkastými kvetmi, je u nás rozšírená v pahorkatinách asi do nadmorskej výšky 500 m, zriedkavo býva splavovaná aj do nížin. Keďže ide o teplomilný juhoeurópsky element, obľubuje výhrevné karbonátové substráty na južne exponovaných stráňach, obyčajne na okrajoch dubových a dubovohrabových lesov, prípadne aj v redších, obyčajne bratnatých bučinách. Napriek teplomilnosti rastie na vodou dobre zásobených, humózných pôdach. V Bielych Karpatoch ho nájdeme taktiež predovšetkým v predhorí, v Považskom podolí schádza až takmer do údolia Váhu (Skalka pri Trenčíne, Hájnica pri Trenčianskych Bohuslaviciach),

ale rastie aj hlboko v dolinách, často pri potokoch (Melčická dolina). V českých zemiach je podstatne vzácnejší ako na Slovensku. V minulosti patril k bežným druhom našich drevín, o čom svedčí aj množstvo miestopisných názvov. V 60-tych rokoch minulého storočia ho preslávila pesnička „Klokoči“ od Jiřího Suchého a Jiřího Šlitra, dnes je už len objektom záujmu botanikov.

Semená

Keď sa však vrátíme o sto rokov späť, zistíme, že klokoč poznal na vidieku takmer každý a dá sa povedať, že táto nenápadná drevina sprevádzala dedinského človeka od narodenia až do hrobu. Najčastejšie využívanou časťou klokoča boli jeho hnedé semená, ktoré dozrievajú počas septembra a októbra v typických nafúknutých mechúrikovitých tobolkách žltozelenej farby. Údajne najväčšiu čarovnú moc mali tie, ktoré boli nazbierané 29. septembra. Tomu, kto ich nosil, mali prinášať šťastie, zdravie, rozmnožovať majetok, zabezpečovať vernosť manžela či manželky a ochraňovať ho pred zlými nadprirodzenými silami, urieknutím a neprajníkmi. V minulosti sa preto nosilo pár semienok klokoča v plátenom vrecúšku na krku, neskôr vo vrecku, v peňaženke a pod. Ako určitú novšiu modifikáciu tejto prastarej tradície možno označiť výrobu klokočovými ružencov (pátríčiek), ktoré ešte nie tak dávno používali naše babičky a prababičky na dedinách a snáď aj pre ich magickú moc sprevádzali nebožičkov aj na ich poslednej ceste do hrobu. Zrejme preto sa ich zachovalo do dnešných dní len veľmi málo. S oživením výroby drobného dreveného bižutérie, ktorá sa predáva na jarmokoch, hodoch či púfch,

sa kde-tu objavujú výrobky z klokočových semien, no ide skôr o raritu.

Je zaujímavé, že podobne ako v prípade iných zvykov i jazyka, sa tieto prastaré tradície majúce korene v pohanských časoch, veľmi dobre zachovali u Slovákov na Dolnej zemi. Ešte pred 2. svetovou vojnou, ako uvádza Slovenský národopis z r. 1962, tu semená klokoča nesmeli chýbať v žiadnej truhlici alebo skrini. Klokoč samozrejme ochraňoval i zvieratá, a tak gazdovia pri prvom jarnom vyhánaní dobytká na pastvu pripievajú kravam medzi rohy pár „zrníek“ klokoča. Okrem toho bol každý kus dobytká sfahnutý klokočovou palicou, ktorá mala tiež čarovnú moc. Ako zaznamenal na Hodonínsku Ladislav Štěpánek, ktorý sa intenzívne venoval klokoču z etnografického hľadiska, palica klokočovka dokázala aj iné zázračné kúsky, napríklad tomu, kto ju nosil, skracovala cestu, neboleli ho nohy a tiež ho chránila pred bleskom a urieknutím.

Bolo by zlé a neúčtivé k našim predkom, keby sme zabúdali na stáročnú tradíciu a moudra, ktoré nám zanechali. Keďže klokoč sa stal v našej prírode pomerne vzácnym, z čoho pramení i jeho zaradenie medzi chránené druhy rastlín, vyrezávať si dnes z jeho dreva zázračné palice klokočovky, by nebolo správne, ale použitie niekoľkých semienok na zhotovenie prívesku, prípadne ruženca, by tento druh nemalo ohroziť. Keďže drevité osemenie je veľmi krehké, pri jeho vŕtaní je nutné použiť buď zubársku vŕtačku, alebo tradičnú metódu - nad plameňom nahriať ihlu, ktorá tiež bez problémov prepichne semená. Pre udržanie tradícií a predovšetkým klokoča perovitého, by určite prospelo aj to, keby si túto drevinu viac všimli naši záhradní architekti a zaradili ju do sortimentu vysádzaných drevín namiesto mnohých, často cudzokrajných druhov.

Jozef Májsky
Trenčín

Prověřuje se Evropský diplom

V roce 2000 byl CHKO Bílé Karpaty přidělen Radou Evropy Evropský diplom chráněných území. Tento diplom je uznáním toho, že oblast má evropský význam a že je o ni dobře postaráno. Protože má platnost 5 let, nastal letos čas prověřit, jestli bude příští rok toto ocenění prodlouženo nebo odebráno. S tímto úkolem přijel koncem srpna ze Slovinska Dr. Peter Skoberne, pracovník tamního ministerstva životního prostředí.

Dr. Skoberne strávil v Bílých Karpatech celkem tři dny, během kterých zjišťoval, co se stalo s 9 doporučeními, která byla k diplomu připojena (viz č. 3/2000 tohoto časopisu). Mluvil nejen s pracovníky Správy CHKO, ale setkal se i s několika starosty, zástupci nevládních organizací, zemědělci, lesníky i ředitelem Správy CHKO Bílé Karpaty.

Doporučení

Zástupce Rady Evropy (ni-

koliv Evropské unie) při své misi zdůraznil, že nepřijel kontrolovat, jestli Správa CHKO svou práci vykonává dobře. Chtěl především slyšet, co se ve světle devíti doporučení od roku 2000 změnilo a jestli existují nějaké problémy, které by Rada Evropy mohla pomoci řešit.

Spokojeně konstatoval, že spolupráce s ministerstvem zemědělství je celkem na dobré úrovni a že začínají fungovat agroenvironmentální programy. Také ho potěšilo rozšíření výměry chráněných lesů a zvýšení podílu listnatých porostů na úkor ne-původních smrčín – např. v LHC Luhačovice klesl podíl smrku v období 1994–2002 ze 33 na 22% a podíl přirozené obnovy porostů vzrostl ze 6 na 31%.

Naopak se tvářil nešťastně, když slyšel stížnosti na vysoké počty zvěře – a to nezávisle z několika stran. Na vlastní oči viděl, jak přemnožení srn a daňků brzdí přirozenou obnovu lesa, protože likvidují semenáčky,

Uznal však, že řešení tohoto problému je spíše na úrovni státu než s p r á v y CHKO.

Jedním z dalších doporučení Rady Evropy bylo rozvíjet „měkký“ cestovní ruch. V této oblasti se v posledních letech kromě vybudování několika naučných stezek a cyklostezek mnoho nezměnilo. Skoberne se divil, že je v Bílých Karpatech možnost ubytování pořád omezená. Na setkání se starosty mikroregionu Hornácko začal chápat, že to je v mentalitě lidí. Nebo jak jeden z nich říkal: „My umíme dávat, ne prodávat.“ Nicméně krajinný ráz Bílých Karpat musí být pro návštěvníky lákavý a proto Dr. Skoberne snahy Správy o zachování původního charakteru zástavby a krajiny určitě cení.

Jan W. Jongepier

Nový informační panel v PR Drahy

Díky dobré spolupráci může vzniknout věc, která je k radosti a ku prospěchu všech. Zajímavým příkladem je nový informační panel v přírodní rezervaci Drahy, která leží v těsné blízkosti obce Horní Němčí.

Z dřívějších dob zde při vstupu do rezervace zůstal stát prázdný dřevěný panel. Po vzájemné dohodě pracovníků Správy CHKO Bílé Karpaty a místní ZO ČSOP Jalovec, která o rezervaci pečuje, vznikl plán vytvořit nový informační panel pro turisty a návštěvníky obce Horní Němčí i rezervace Drahy.

Díky poskytnutí financí a vstřícnosti starosty obce Miroslava Bahuly pak velmi rychle vznikl barevný informační panel, který přispěje nejen k osvětě o přírodních hodnotách dané lokality, ale i ke zlepšení nabídky pro turisty obce Horní Němčí.

Samotnou odbornou a technickou část projektu pak realizovalo Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, o.p.s. se sídlem ve Veselí nad Moravou. Veškeré odborné podklady byly konzultovány s pracovníky Správy CHKO, grafická sazba a umístění panelu rovněž s obcí

Horní Němčí a členy ZO ČSOP Jalovec.

Současně přijměte tento krátký článek jako pozvánku k poznávání přírody PR Drahy.

Byli bychom velmi potěšeni, kdyby se tento byt drobný projekt stal příkladem a inspirací i pro další obce a podobná spolupráce nejrůznějších organizací se stala v Bílých Karpatech samozřejmostí.

Radka Nekardová
Veselí nad Moravou

O sličné kapradině

V hlubokém lese na stráni, pod korunami tří prastarých buků, vyrostla krásná kapradina. Její dlouhé listy s dovedně zatočenými koncečky zářily v přitími lesa jásavou zelení. Na eleganci jí přidávaly i decentní kroužky výtrusů, pravidelně rozprostřené na rubu prostředních listů. Široko daleko nebylo krásnější kapradiny a všichni jí za to velice chválili.

Přilísná chvála však zatemňuje mysl a dává vzniknout chorobné ješitnosti. A ješitnost je podobím domýšlivosti. Kapradina vskutku brzy zpychla a nechala se slyšet, že by mohla být ještě krásnější. Ba, že by mohla být tou nejkrásnější kapradinou na celém světě, jen kdyby jí nestínily ty mizerné buky. Kapradina to říkala každému kolemjdoucímu i ptákům, co okolo létali. Brzy nebylo v celém lese, kdo by o jejich nářcích nevěděl.

Kdo ví, jakými cestami se drby derou. Nakonec se ta zprávička donesla až k Josefovi, dřevorubci, co dole ve vsi bydlel. A jak už to s tichou počtou bývá, přišla ta zpráva pořádně zkomolená. Že prý ty buky kohosi na životě ohrožují a neskácí-li se ihned k velkému neštěstí, že dojde.

Josef byl jednoduchý člověk a moc o tom nepřemýšlel. Vzal vůz a nářadí, a také dva pomocníky, a než slunce dvakrát za lesem zapadlo, zbyly na stráni jen tři velké pařezy a popel z větví.

Slunečním paprskům už v cestě k půdě nikdo nebránil a v jejich záři bylo pyšnou kapradinu vidět až z protější strany údolí. Dobře to věděla, a proto

rozvíla celičké listy a rozložila je na široko. Leskla se tam v celé své sličnosti a jásala: "To je nádhera, koupat se ve slunci a nechat se hladit jeho paprsky. Teprve teď poznávám, o co mne ty oáklivé buky, ti zkrěnělí starci celí houbami prolezlí, o co mne připravili. Tohle je život, to je skutečná svoboda!"

Kapradina měla opravdu radost. Ale dlouho jí nevydržela. Sluníčko den co den bušilo svými horkými paprsky do lesní půdy a ta vysychala. Nejprve pomřely všechny drobné hubky, co z listů a z mechu dříve jen v přitími pod korunami buků si troufaly vykouknout. Hned po nich uvadly menší byliny a lesní trávy. Nakonec uschl i mech. Uprostřed suché výhně tu zůstala sličná kapradina sama.

Ale ne, už dávno nebyla sličná. Listy jí vyrezly a kroutily se, jakkoli se tomu bránila. Stačilo několik dnů a z královny krásy se stala chřestivá stařena na hrobem. To už jí došlo, že slunce kapradinám nesvědčí, a že kapradiny mohou být nejkrásnější jen tehdy, rostou-li ve stínu stromů, třeba by to byly prastaré buky prolezlé houbami.

Pavel Bezděčka
Ilustrace Josef Kremláček

Slovníček

Naše snaha o vytvoření česko-slovenského slovníčku pokračuje i nadále. Na cestě za poznáváním jazyka našich sousedů jsme již nahlédli do různých oblastí. Dnes srovnáváme výrazy týkající se oblečení.

Rozdělili jsme je do tří skupin. Některé výrazy jsou zcela shodné, kabát – kabát, oproti takovému límci – golléru, u nichž bychom podobnost těžko hledali. Skupina téměř shodných pod-

statných jmen je zastoupena slovíčky, kdy záměnou (kožich – kožuch), nebo přidáním písmene (podkolenky – podkolienky) vzniká drobný rozdíl.

Zhruba polovina slov se píše úplně stejně v češtině a ve slovenštině: kabát, halenka, bunda, ponožky, spodky, šaty, kostým, sako, oblek, vesta, kozačky, botasky, rukavice, taška, kabelka, rolák, manžeta, kravata, slipy, podprsenka.

Stejně velká je druhá skupina, kde se jedná pouze o drobné rozdíly mezi oběma jazyky. Zařadili jsme do ní: nátělník (nátelník), svetr (sveter), kožich (kožuch), punčochy (pančuchy), větrovka (vetrovka), sukně (sukňa), košile (košeľa), čepice (čiap-

ka), klobouk (klobúk), plavky (plavky), tepláková souprava (tepláková súprava), pásek (opasok), podkolenky (podkolienky), trenýrky (trenirky), šátek (šatka), vázanka (viazanka), kšiltovka (šiltovka), výstřih (výstrih), zip (žips), dírka [na knoflík] (dierka), šňůrka (šnúrka).

Několik málo zcela odlišných slov je v tabulce.

Iva Ulmanová Pavel Malatinec
Kněždub Korytárky

kalhoty	nohavice
boty	topánky
knoflík	gombík
kapsa	vrecko
kapesník	vreckovka
límeč	golier

Život člověka na Zemi

Nejprve žil člověk v souladu s přírodou. Brať, co mu dávala, nesnažil se ji nijak ovlivnit ani přetvářet.

I znelbil se jednou člověku život v noře a začal přemýšlet. „Proč bych měl žít jako ubohá ponrava v noře pod povrchem země, proč bych měl zbytečně hladovat a spoléhat na přírodu...“ vymyslel si to pěkně ten člověk a své myšlenky také uskutečňoval. Oddělil se od přírody, nastoupil na novou neznámou cestu. Začal stavět sídla, nejprve malinká, poté větší a větší, až vyrostlo mohutné město. Člověk počal opět uvažovat: „Proč bych měl vše tvořit rukama, nač se zbytečně dířit a mrhat časem.“ Vytvořil továrny na stroje a ty vyráběly, co si jen přál.

Nechal kácet stromy, těžil suroviny. To vše jen pro své bohatství a pohodlí. A jeho majetek rostl. Člověk seděl na trůně vystlaném kožešinami v nejvyšším

a nejkrásnějším paláci na samém vrcholku Země. Chtěl od své matky Země víc a víc. Nespokojoval se s málem.

Čas pokročil. Člověk zestárl, zasmušile sedí na trůně v nejkrásnějším paláci na samém vrcholku Země. Všude kolem poletuje popílek a prach z továren. Z okna se nabízí pohled do krajiny bez zeleně, stromů, keřů, do krajiny, ze které stále jen sobecky brať. Kdysi průzračné vodní toky plné života hyzdil kal. I slunce, jako by se raději schovalo někde pryč, jen aby se nemuselo dívat na tu zpustlou Zemi. Nikde ani živáčka. Jen v továrnách pracují stroje na nesmyslných věcech, které mají zajistit Člověku štěstí a blahobyt.

Rozveselí ho však myšlenka na plné pokladnice a na to, že nemusí nic dělat? Nebo by spíše smutné stařecké srdce Člověka uvítalo skřivánčí písničku o jaru či vůni květiny? A jak teprve by ho dokázala unést krása nad všechny krásy – krása přírody!

Člověk, sice pán Země, nešťasten umírá sám na trůně

v paláci na samém vrcholku Země. Kolem, kam oko dohlédne, jen samé továrny. Oheň vyhasl, práce ustala. Všude ticho, mrtvo. Jen droboučký popílek snáší se z nebe na zem a zahaluje matku Zemi do pohřebního rubáše... třeba pak dá vznik nové Zemi. Lepší, krásnější.

Pozdě si uvědomil, že i on je pouhou součástí přírody a vesmíru, nikoliv jejich pánem.

Eva Kavková
ZŠ U Pálenice Kunovice
(III. kat., 3. cena)

Zelená planeta

Bydlím ve vesnici, která leží na okraji chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty. Všude kolem jsou pole, louky, lesy a protéká tu řeka Olšava. Nikdy mě nenapadlo, jak je tady hezky, až teď, když jsem měl napsat článek o Zelené planetě.

Po cestě do školy jsem se začal dívat kolem sebe a co nevidím? Nad řadovkou krouží čáp, slyším štěbetání jiných ptáků, bzučí včelky, začínají rozkvétat stromy i keře, raší tráva, v zahrádkách kvetou květiny a příroda se probouzí ze zimního spánku. U statku v trávě vidím cvrčky a mravence. Na cestě domů jsem se stavil v lesíku u nádraží podívat, jestli už tam fuká datel nebo

jestli nevidím veverku, která se tam víoni proháněla po stromech. Bohužel jsem je neviděl. Odpoledne mě vzal bratr na ryby k Olšavě. Bylo tam krásně, viděl jsem volavky a divoké kachny. Brácha mě říkal, že tam viděl na podzim ondatru a že v řece plavou kapři, jelci, líni a plotice. Tak tam viděl vážky a vodoměrky. Navečer jsem šel s tatkou na pole, kde mě ukázal stopy od smců a zajíců. Všude kolem mě je krásná příroda. Nechtěl bych bydlet ve městě a teď budu přemýšlet jak přírodu chránit, neničit a neznečišťovat.

Ale o tom Vám napíšu zas příště.

David Navrátil
ZŠ Nezdenice, 4. tř.
(I. kat., 3. cena)

Přání planetě Zemi

Naší Zemi chci přání dát,
které budu líše psát.
Přeji Ti, aby svět byl bez válek,
bez velkých hněvů, bez hádek.

Dost místa pro lidi i zvířata,
ať má ta naše Země kulatá.
Aby všichni mohli společně žít,
čistý vzduch dýchat, čistou vodu pít.

Ať si děti váží všeho živého,
nelámou, neničí, nekopou do všeho.
A teď napíšu poslední z mých vět,
ať je krásný svět jak jablonoňový květ!

Dora Hambáková
ZŠ Pod Skalkou, Rožnov p.
Radh., tř. 5.B
(II. kat., 3. cena)

Naučná stezka

Vydali jste se na naučnou stezku, na které vás čeká řada úkolů.

Pravidla hry

Hry se účastní 2 hráči (týmy).

Každý hráč musí mít 1 figurku, 1 hrací kostku a vybere si sadu přiložených otázek.

Hráči si určí pořadí, v jakém budou házet.

Hodnota hodu odpovídá počtu políček, o které figurka postoupí.

Pokud hráč vstoupí na označené políčko, soupeř mu položí 1 otázku ze své sady.

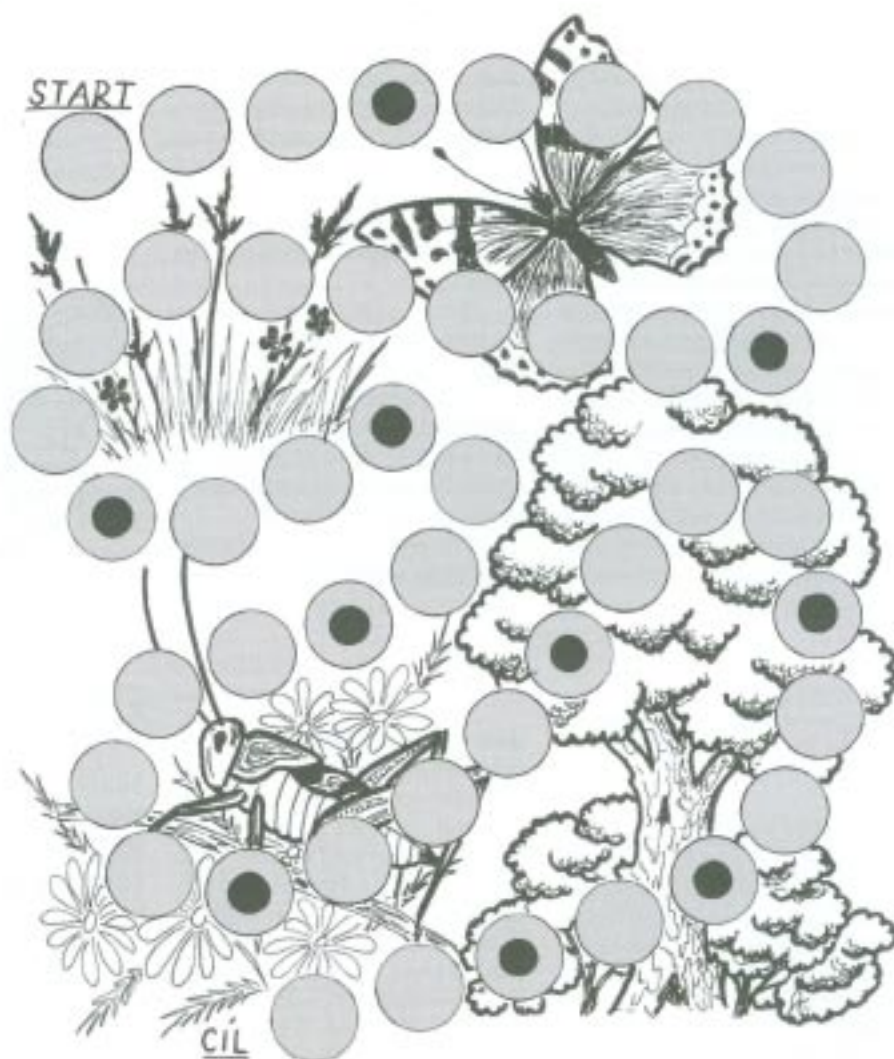
Při správné odpovědi může hráč postoupit o 2 políčka dopředu, při špatné odpovědi o 3 políčka dozadu.

Soupeř musí pokaždé položit jinou otázku.

Otázky

1. Kolik nohou má pavouk křížák?
2. Jakou rostlinu má ve znaku CHKO Bílé Karpaty?
3. Jak se jmenuje řeka protékající Bojkovicemi?
4. Co je to kleč?
5. Jak se jmenuje samice jelena?
6. Čím se živí jašek?
7. Který z jehličnanů na zimu opadává?
8. Čím se zabývá ornitologie?
9. Který pták je nejrychlejší?
10. Patří konvalinka mezi léčivé nebo jedovaté rostliny?

1. Kolik nohou má vodoměrka?
2. Jakou rostlinu má ve znaku VIS Bílé Karpaty?
3. Jak se jmenuje nejvyšší vrchol Bílých Karpat?
4. Co je to ochmet?
5. Jak se jmenuje samice prasete divokého?
6. Čím se živí slunéčko sedmitečné?
7. Jak se jmenují plody buku?
8. Čím se zabývá dendrologie?
9. Který u nás žijící pták je nejmenší?
10. Rostou u nás orchideje?

Správné odpovědi z minulého čísla:

1. **Listy stromů na krychli:** 1. lípa, 2. javor, 3. jasan, 4. jilm, 5. dub, 6. vrba (pod otazníkem se skrývá dub)
2. **Co je to?:** 1. c; 2. a; 3. c; 4. c
3. **Mozaika:** v mozaice se skrývá kudlanka nábožná
4. **Skupina zvířátek:** do první skupinky nepatří křížák (patří mezi pavoukovce); do druhé skupinky nepatří martináč (patří mezi motýly)

Jablečná slavnost potřetí

Před sv. Václavem (20. až 26. září) – jako už po dva předchozí roky – pořádá občanské sdružení Tradice Bílých Karpat osvětovou akci Týden pro jablko. Hlavním cílem akce je seznámit širokou veřejnost se současným ovocnářským děním v Bílých Karpatech.

Během jablečného týdne přijdou do Hostětína žáci a studenti se zúčastnit výukových programů zaměřených právě na ovocnářství. V neděli 26. září týden vyvrcholí Jablečnou slavností určenou široké veřejnosti, pro kterou budou připraveny ukázky tradičního i současného zpracování ovoce, jarmark tradičních řemesel, výstava místních odrůd ovoce a exkurze po hostětínských ekologických projektech. Velké oblíbené se těší zejména přehlídka jablečných moučníků, které připravují kuchařky z Hostětína a okolí. Slavnostní atmosféru doplní hudbou vystoupení skupiny HUP ze Slavičína.

Radim Machů
Hostětín

Týká se to také tebe

Ve dnech 24.–28. listopadu se koná v Uherském Hradišti a Uherském Brodě 29. ročník ekologického festivalu Týká se to také tebe. TSTTT je mezinárodní festival profesionálních a amatérských filmů a videosnímů s doprovodným programem. Cílem festivalu je upozorňovat veřejnost na filmová a televizní díla, která se zásadně vyjadřují k ekologickým stránkám lidské existence v dnešním světě.

Promítat se bude pro školy v obou městech (ve čtvrtek Uh. Brod, v pátek Uh. Hradiště), široká veřejnost si může filmy prohlédnout v sobotu a neděli v hradištském Klubu kultury. Kromě toho obnáší festival i spoustu dalších akcí. Kromě tradiční výstavy prací z fotoscuteže TSTTT plánuje se mj. dětská výtvarná soutěž „Svět očima skutečnosti a fantazie“, výstava fotografií hmyzu, rostlinných semen aj. od Rakušana Otta Potsche a pro školy interaktivní výstava „Klima nás spája“.

Dále v Uh. Hradišti proběhne ve čtvrtek celodenní konference „Trvale udržitelná škola“, v pátek setkání dětí z organizací, které se zabývají ochranou přírody a ekologickou výchovou, v pátek a sobotu k tomu i setkání slovenských a českých středisek ekologické výchovy. V sobotu hostí festival hned tři semináře, dopoledne jeden o zásadách při stavbě či rekonstrukci energeticky úsporných domů, druhý o krajových odrůdách ovoce, odpoledne o ekologickém zemědělství. Tento den nechybí ani tradiční setkání s ministrem životního prostředí.

Festival TSTTT zaštiťují Ministerstvo životního prostředí, Zlínský kraj, Český svaz ochránců přírody, Odborový svaz pracovníků kulturních zařízení, Město Uherské Hradiště a Město Uherský Brod. Pořadatelem je Klub kultury, Hradební 1198, 686 60 Uherské Hradiště, tel./fax: 572 430 422, e-mail: maderic@kkuh.cz, <http://www.kkuh.cz>.

Jan W. Jongepier

Na titulní straně je orobínek, na zadní straně kudlanka nábožná.

Bílé - Biele Karpaty – časopis moravsko-slovenského pomezí

Vydávají: Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty o.p.s., Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Bílé Karpaty (Veselí nad Moravou), Regionální pobočka Společnosti pro trvale udržitelný život Bílé Karpaty (Uherské Hradiště) a Centrum environmentálních aktivit (Trenčín) ve spolupráci se Správou CHKO Biele Karpaty (Nemšová) a Správou CHKO Bílé Karpaty (Luhačovice).

Finanční podpora: Časopis byl podpořen v rámci výběrového řízení MŽP ČR na podporu projektů předkládaných nestátními neziskovými organizacemi.

Kontaktní adresy:

VIS Bílé Karpaty

Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel., fax: 518 322 545
e-mail: visbk@bilekarpaty.cz
Jan W. Jongepier

Regionální pobočka STUŽ Bílé Karpaty

Prostřední 41
686 01 Uherské Hradiště
e-mail: stuz@uh.cz
Jana Hajduchová

CEA

Mierové námestie 29
911 01 Trenčín
tel., fax: 032 / 640 0400
e-mail: cea@changenet.sk
Richard Medál

Redakce: Pavel Bezděčka, Barbora Duží, Jana Hajduchová, Jan W. Jongepier, Richard Medál, Sylva Mertanová, Marie Petřů, Hana Poková, Věra Pospíšilíková

Fotografie: Jiří Hrdinka (titulní strana), Jan W. Jongepier (zadní strana, str. 4, 5, 16, 21), Jana Hajduchová (str. 1), Olga Zapletalová (str. 7), Jarmila Šebáková (str. 8), Vilém Pechanec (str. 9), Eva Zatloukalová (str. 10), Marie Špiritová (str. 12), Barbora Duží (str. 13), Bohumil Jagoš (str. 14).

Kresby: Jana Hajduchová (str. 18, 19), Radka Někardová (str. 20).

3. číslo ročníku 2004 vychází v září 2004

Reg. č. 7428, ISSN 1211 – 3638, Ročník IX, číslo 3, náklad 1800 ks, cena 20 Kč, 20 Sk

Tisk: Agentura NP, Staré Město u Uherského Hradiště

Výplatné hrazeno v hotovosti
Distribuce v ČR povolena Ministerstvem kultury
pod registračním číslem MK ČR E12382.

Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou

Cena 20 Kč, 20 Sk